

Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2010

Symen Deuzeman

Sovon-rapport 2011/07

Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2010

Symen Deuzeman

Sovon-rapport 2011/07
Dit rapport is samengesteld in opdracht
van Staatsbosbeheer, Regio Oost

Colofon:

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2011

Dit rapport is opgesteld in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost.

Wijze van citeren: Deuzeman S. 2011. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2010. Sovon-rapport 2011/07. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Lay-out: Peter Eekelder en Symen Deuzeman.

Foto's: Symen Deuzeman.

Foto's omslag: Oeverlanden van het Drontermeer met natuurontwikkelingseilandjes, 9 juni 2010 (Symen Deuzeman), Zomertaling (Harvey van Diek) & Roerdomp (Hans Gebuis)

ISSN: 1382-6255

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOVON en/of opdrachtgever.

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Gebiedsbeschrijving	7
2.1. Ligging en karakteristiek	7
2.2. Bodemgebruik	7
3. Werkwijze	11
3.1. Doelstelling	11
3.2. Veldwerk	11
3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens	12
3.4. Weersomstandigheden	12
4. Resultaten	15
4.1. Soorten en aantallen	15
4.2. Soortbesprekingen	15
4.3. Waarnemingen van niet-broedende vogels	22
5. Evaluatie	25
5.1. Aantalsverloop weidevogels	25
5.2. Aantalsverloop van moerasvogels	29
5.3. Aantalsverloop Verlengde Riethaere, Kleine Woldweg en Overige Landschapselementen	31
Samenvatting	35
Literatuur	37
Bijlagen	
Bijlage 1. Overzichtsk kaart met deelgebieden	
Bijlage 2. Aantallen weidevogels in het weidevogelreservaat vanaf 1958 (naar gegevens Adrie Hottinga)	
Bijlage 3. Aantalsverloop van de Grutto, Kievit en Tureluur, vergeleken met de landelijke index	
Bijlage 4. Aantalsverloop van de Wulp, Veldleeuwerik en Graspieper, vergeleken met de landelijke index	
Bijlage 5. Aantalsverloop van de Zomertaling en de Slobeend, vergeleken met de landelijke index	
Bijlage 6. Verspreidingskaarten	

1. Inleiding

In het voorjaar van 2010 werd Polder Oosterwolde (258,4 ha) in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost geïnventariseerd op broedvogels. De inventarisatie werd uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek Nederland. Polder Oosterwolde kent een unieke reeks van broedvogelaantallen van met name weidevogels. De eerste kartering werd in 1958 uitgevoerd en daarna heeft er tot en met 2010 vrijwel jaarlijks een gebiedsdekkende kartering plaatsgevonden. De inventarisaties hebben tot doel om verspreiding, fluctuaties en trends in aantallen van vogels vast te leggen. Daarnaast worden de gegevens gebruikt voor interne kwaliteitscontroles, beheersequaties en beheersplanning. Voor beheersequaties en planning zijn vogelgegevens gewenst die op een gedetailleerd schaalniveau zijn verzameld en zich lenen voor ecologische interpretaties.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de resultaten van de broedvogelinventarisatie. Tevens worden de aantallen van aangetroffen soorten vergeleken met de reeks broedvogeltellingen vanaf 1958 en met de landelijke index voor weidevogels. Het basismateriaal van de inventarisatie is opgeslagen op het SOVON-kantoor in Nijmegen.

Dank is verschuldigd aan de medewerkers van Staatsbosbeheer regio Oost. Jaap Rouwenhorst was behulpzaam bij de voor- en nabereidingen. Adrie Hottinga toonde veel belangstelling en leverde een digitale versie van de broedvogelaantallen vanaf 1958. Herman Linde, boswachter monitoring en inventarisatie, was de directe contactpersoon tijdens het veldwerk. Daarnaast toonde opzichter Henk Roke veel belangstelling voor het veldwerk, net als Nathalie van Dijk. Zij liep tevens een velddag mee. Marc Waterman leverde de meest recente digitale bestanden.

Jaap Rouwenhorst voorzag een eerdere versie van dit rapport van commentaar. Willem van Manen (SOVON) was behulpzaam bij de verwerking in GIS. Hulp in het veld of anderszins werd verder verkregen van Jan van Diermen (Provincie Gelderland), Andrea van den Berg (Staatsbosbeheer regio Oost), de heer A. van der Heyden en Willem van Manen (SOVON). Allen bedankt!

2. Gebied

2.1. Ligging en karakteristiek

Polder Oosterwolde is gelegen in het uiterste noorden van de provincie Gelderland. Het is een open graslandgebied met een afwisseling tussen verschillende terreintypen, zoals weidevogelgrasland, vochtig schraal grasland, rietvegetaties, open water en houtwallen. In de volksmond wordt het studiegebied vaak “het weidevogelreservaat” genoemd. Het weidevogelreservaat heeft een oppervlakte van 185 ha grasland en 15 ha rietland. Dit rietland staat bekend als de Riethaere. Het weidevogelreservaat ligt ingesloten tussen twee betrekkelijk grote wegen. Aan de oostzijde door de Grote Woldweg, die loopt van Noordeinde naar Oosterwolde en aan de westzijde door de Kamperweg, die loopt van Noordeinde naar Elburg. Het reservaat wordt doorsneden door het Noordermerkkanaal, dat in eigendom en beheer is bij Staatsbosbeheer. Kenmerkend is de aanwezigheid van een particuliere eendekooi in het centrum van het weidevogelreservaat. Deze eendekooi heeft een kooicirkel van 1506 meter. Het kooirecht is publiekrechtelijk verankerd en heeft rechtsbescherming ten opzichte van planologische beslissingen, wat voor de rust in het reservaat voordelig is. Ter hoogte van de eendekooi langs de Grote Woldweg is de oude kooikerswoning aanwezig, die in particulier bezit is. In het centrum van de rietlanden van de Riethaere ligt een observatiehut, die voor een fraai overzicht over het weidevogelreservaat zorgt.

Naast het weidevogelreservaat is nog een aantal rietlanden, schraalgraslandjes en houtopstanden in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer. De overige rietlanden worden de “oeverlanden van het Drontermeer” en de “Verlengde Riethaere” genoemd. Het eerst genoemde gebied is te vinden ten westen van de Kamperdijk ter hoogte van eiland De Abbert in het Drontermeer. De oeverlanden bestaan hoofdzakelijk uit gemaaide en ongemaaide rietlanden met een afwisseling van vochtige schraalgraslanden. De Verlengde Riethaere loopt in het verlengde van de Riethaere een kilometer in oostelijke richting door van de Grote Woldweg naar de Kleine Woldweg. Het bestaat uit een afwisseling van gemaaide rietlanden en oude rietruigte. In het centrum van de Verlengde Riethaere ligt een plas water, dat met name voor wintervogels interessant is. Tussen de Kleine Woldweg en de Geldersche Gracht ligt nog een aantal percelen weidevogelgrasland en vochtig schraal grasland. De houtige opstanden zijn te vinden langs de gehele

oostgrens van het weidevogelreservaat tot en met Kerkdorp. Na Kerkdorp is nog een strook van ongeveer 200 meter te vinden. Het is feitelijk de smalle strook tussen de Grote Woldweg en de Oosterwoldse Molenvliet. De opstanden bestaan hier uit een afwisseling van (knot-) wilgen, elzen en ruigtes. Op de topografische kaart met schaal 1:25.000 is Polder Oosterwolde te vinden op kaartblad 21C. Meer gedetailleerd is dit verdeeld over het atlasblok 2152. In de periode 2004-2010 zijn alle objecten van Polder Oosterwolde die eigendom zijn van Staatsbosbeheer onderzocht op broedvogels, dit in tegenstelling tot de periode 1994-2003. Toen zijn de houtige opstanden ten zuiden van het weidevogelreservaat en het reservaat aan de Kleine Woldweg buiten beschouwing gelaten. Evenals de periode 1994-2009 werd in 2010 de eendekooi niet betrokken bij de inventarisatie, echter wel de voormalige kooikerswoning met erf (Deuzeman 2008).

In figuur 1 is de ligging van Polder Oosterwolde in de regio weergegeven, met daarbij de belangrijkste subdoeltypen. In 2008 heeft een (interne) herverdeling plaatsgevonden van de subdoeltypen in het object. De belangrijkste wijziging in het object is dat het groter is geworden. Het Gelderse deel van de natuurontwikkelingseilanden in het Drontermeer zijn toegevoegd. Dit deel is geclassificeerd onder subdoeltype 7.1 Jonge Verlanding met een totale oppervlakte van 9,1 ha. De totale oppervlakte van het object bedraagt hiermee 258,4 ha (was 248,6 ha t/m 2008).

2.2. Bodemgebruik

Het weidevogelreservaat heeft een eigen waterbeheersing, die volledig is afgestemd op de randvoorwaarden voor kritische weidevogels (Zomertalinggroep). De hoogte van de grondwaterstuwingsstand is in de periode september-maart gebaseerd op het gewenste grondwaterregime van 0-0,10 m -mv en in de periode april-augustus van 0,10-0,30 m -mv. De waterbeheersing is de laatste jaren geoptimaliseerd en sinds 2003 volledig gedigitaliseerd. Het peilbeheer in het weidevogelreservaat wordt rechtstreeks via grondwatermetingen aangestuurd. Het Noordermerkkanaal is ongeveer tien jaar geleden geprofileerd. Het talud is vergraven en er zijn plasbermen aangelegd, waardoor een ondiep terras is ontstaan. Dit ondiepe gedeelte is bijzonder belangrijk voor

Figuur 1. Ligging van Polder Oosterwolde met enkele toponiemen. De belangrijkste subdoeltypen zijn tevens weergegeven.

foeragerende steltlopers, eenden, Lepelaars en Grote Zilverreigers. Staatsbosbeheer heeft in het contract met de riethandelaren opgenomen dat jaarlijks circa dertig procent van de oppervlakte rietland niet wordt geoogst. Dit is gunstig voor de meeste karakteristieke rietvogels, die in het overjarig rietland broeden. De weidevogelgraslanden bestaan uit vochtige graslanden die omringd worden door sloten. De percelen kennen overwegend een extensief gebruik en zijn daardoor soortenrijker dan gangbaar beheerde graslanden. Het maaieregime is voor weidevogels gunstiger dan in gangbaar beheerde graslanden. De percelen in eigendom van Staatsbosbeheer worden niet voor 15 juni gemaaid. Daarnaast is het de doelstelling dat de meeste percelen bemest worden met ruige stalmest, dat in combinatie met het gevarieerde beheer van begrazing en het hoge slootpeil gunstig is voor weidevogels (Deuzeman 2004).

In het voorjaar van 2010 vonden geen grote wijzigingen in het terrein plaats, zoals in 2009. Toen werd een nieuwe molen geplaatst in de Riethaere en werd hier een stuk rietland gemaaid, dat al jaren niet meer was gemaaid, ten behoeve van het terugkrijgen van vitale rietstengels. Deze zone was sterk verruigd geraakt.

Het enige opmerkelijke in 2010 is dat een deel van het rietland in het reservaat langs de Kleine Woldweg rond half april in de brand is gestoken, waardoor hier het aandeel overjarig riet wat minder was.

Tabel 1. Verdeling van de verschillende subdoeltypen in Polder Oosterwolde (Staatsbosbeheer 2009).

Subdoeltype	Opp per ha	Omschrijving
10.1	12.30	Vochtig schraal grasland
15.1	186.58	Weidevogelgrasland
19.2	12.62	Overige korte vegetaties
20.2	2.82	Landschappelijke beplantingen en overige bossen
7.1	9.10	Jonge verlanding
7.2	27.29	Oude rietruigten
9.6	7.03	Overige bloemrijke graslanden
99.1	0.02	Erven en ondergronden van gebouwen in eigen beheer
99.3	0.63	Wegen, paden en parkeerterrein
<i>Totaal</i>	<i>258.39</i>	

Het verbrande overjarige rietland aan de Kleine Woldweg, 20 april 2010 (boven) en kruidenrijk grasland in het zuidwestelijke deel van het weidevogelreservaat, 29 mei 2010 (onder).

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling

De broedvogelinventarisatie in Polder Oosterwolde kent een unieke reeks van monitoringgegevens van de meest kritische weidevogels. Al vanaf 1958 worden aantalsontwikkelingen in het gebied op een systematische wijze verzameld. De inventarisaties hebben dan ook tot voornaamste doel het vastleggen van de verspreiding, fluctuaties en trends in aantallen van weidevogels en daarnaast van de in de rietlanden voorkomende moerasvogels. Met het jaarlijks vastleggen van de verspreiding en de aantallen van de verschillende broedvogelsoorten wordt informatie verkregen over de verspreiding, aantalsontwikkelingen, effecten van het gevoerde beheer en de huidige toestand van de verschillende gebiedsdelen als leef- en broedgebied voor vogels. Het accent ligt op de kartering van de weidevogels en van de zeldzame, schaarse, bedreigde en karakteristieke broedvogelsoorten. Hierbij gaat het met name om de zogenaamde Rode Lijstsoorten (van Beusekom *et al.* 2005). In het onderzoek was het tevens van belang de vergelijkbaarheid van de monitoringsgegevens zo betrouwbaar mogelijk te houden. In de opzet is daarom sterk rekening gehouden met het voortzetten van de monitoringsgegevens zoals die in de periode 1994-2003 zijn verzameld door Jan Lok. Net als in deze periode zijn vrijwel alle aanwezige broedvogelsoorten geïventariseerd, met uitzondering van de *wel* aanwezige Wilde Eend, Soepeend en Meerkoet (Lok 2000&2003).

3.2. Veldwerk

De kartering is in grote lijnen uitgevoerd volgens de methode van de uitgebreide territoriumkartering, zoals beschreven in Hustings *et al.* (1985), conform de normen vastgelegd in de Handleiding Broedvogel Monitoring Project (van Dijk & Boele 2011). Voor de interpretatie van het aantal territoria van weidevogels is tevens de Handleiding Nationaal Weidevogelmeetnet geraadpleegd (Teunissen & Van Kleunen 2001). Er werden in totaal zes integrale inventarisatierondes uitgevoerd. Hiervan zijn vijf bezoeken overdag gebracht en één bezoek gedurende de late avond en nacht. De nachtronde is speciaal uitgevoerd voor de eerste maaidatum van 15 juni in verband met het voorkomen van een aantal Rode Lijstsoorten die 's nachts actief zijn, zoals Porseleinhoen en Kwartelkoning (beide niet aanwezig). Indien

één van deze soorten wel was vastgesteld, dan zou het desbetreffende perceel en een omtrek daaromheen beschermd kunnen worden van maaiactiviteiten.

Het veldwerk is uitgevoerd in de periode 6 april tot en met 28 juni (tabel 2). Bij de planning van de veldbezoeken is sterk rekening gehouden met de karterbaarheid van weidevogels en de interpretatienormen in van Dijk & Boele (2011). Hierbij is de methode die van Manen (2001) beschrijft voor de inventarisatie van Polder Arkemheen zoveel mogelijk toegepast. Het komt erop neer dat de eerste twee bezoeken belangrijk zijn voor een nauwkeurig inventarisatie van Kievit en Grutto. Deze bezoeken moeten vallen tussen 10 april en 10 mei (de datumgrenzen voor beide soorten, zie van Dijk & Boele 2011). De volgende twee bezoeken dienen te vallen tussen 10 mei en 5 juni. Deze zijn van belang voor de Tureluur, Scholekster en eenden. Het laatste bezoek wordt gebracht na 15 juni waarbij de nadruk ligt op late moerasvogels en eenden met jongen. Voor een uitgebreide methode beschrijving van de inventarisatie van weidevogels zie van Manen (2001). Ook is er bij de planning van de inventarisatierondes rekening gehouden met de timing die gehanteerd werd in de periode van Lok (2003).

Tabel 2. Tijdsinvestering in Polder Oosterwolde in 2010.

Ronde	Datum	Onderzoekstijd	Totaal (uren)
6-apr	6:30	15:10	8,7
20-apr	6:30	15:10	8,7
10-mei	5:30	14:10	8,7
29-mei	5:30	14:55	9,4
13-jun	21:50	23:40	1,8
28-jun	6:00	13:30	7,5
			44,8

Een standaardbezoek begon een half uur tot een uur voor zonsopgang. Er is uitsluitend geteld tijdens gunstige weersomstandigheden (geen wind of neerslag en goed zicht). Tijdens iedere velddag werd roulerend gestart bij de rietlanden en de houtige opstanden, om zoveel mogelijk te profiteren van de zangpiek van zangvogels. In de loop van de ochtend werd gestart met de inventarisatie van de weidevogels. Het gebied werd systematisch afgelopen, waarbij tijdens de bezoeken vooral gelet werd op territorium- en nestindicatieve gedragingen, zoals nestvondsten, zang, balts, alarm, voerdragende oudervogels, faecesvervoer, afleidingsgedrag en bedelende

jongen. Extra nadruk werd gelegd op het verkrijgen van uitsluitende waarnemingen, dus waarnemingen van twee tegelijkertijd zingende of baltsende soortgenoten. In Polder Oosterwolde is in 2010 2670 minuten besteed aan de inventarisatie en uitgaande van 258,4 ha komt dit gemiddeld neer op 10,3 minuten per ha. Vergeleken met de tijdsinvestering in 2009 (10,4 min/ha) is een vergelijkbare hoeveelheid tijd besteed aan de inventarisatie. In 2008 was dit 11,1 min/ha, in 2007 was dit 11,0 min/ha, in 2006 12,2 min/ha, in 2005 11,9 min/ha, in 2004 13,0 min/ha en in 2003 is 9,6 minuten per ha besteed aan veldwerk. Op 13 juni werden de meest geschikt lijkende riet- en graslandpercelen bezocht voor Steenuil, Porseleinhoen, Klein- en Kleinst Waterhoen en Kwartelkoning. Hierbij is gebruik gemaakt van een cassette recorder. Tijdens het nachtbezoek is daarnaast sterk gelet op andere schemer- en nachtactieve soorten zoals Roerdomp, Kwartel, Nachtegaal, Snor, Sprinkhaanzanger en (jonge) uilen.

3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens

De veldwaarnemingen werden genoteerd op 1:5000 kaarten en vervolgens op verzamelkaarten per soort overgezet. Nadat alle gegevens waren overgebracht op de soortkaarten, werden de gegevens geïnterpreteerd conform de SOVON-richtlijnen (van Dijk & Boele 2011). Alle gegevens zijn vervolgens ingevoerd in een GIS (Arc View).

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2010 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 3 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart

Maart 2010 was een vrij zachte, droge en zonnige maand. De gemiddelde temperatuur van 5,9 °C is normaal vergeleken met het langjarig gemiddelde van 5,6 °C. De eerste tien dagen van de maand lag de temperatuur ruim beneden de normale waarden voor de tijd van het jaar waarbij ook nog sneeuw-

buien in het midden en noorden van het land voorkwamen. Dit koude weer vormde het staartje van een uitzonderlijk sneeuwrijke winter. In totaal telde maart in De Bilt tien vorstdagen, tegen negen normaal. Na deze koude start van de maand liep de temperatuur op waarbij de tweede helft van de maand vrij zacht was. Vooral in het oosten van het land was het warm met temperaturen rond de 20 °C. Met gemiddeld over het land 47 mm neerslag tegen 65 mm normaal, was maart vrij droog al sloot deze wel af met talrijke buien, lokaal met hagel en zware windstoten. Aan zee stond enige tijd een harde tot stormachtige wind. Van de KNMI-stations was Wilhelminadorp het natst met 69 mm en Terschelling het droogst met 23 mm. De maand maart was zonnig met landelijk gemiddeld 152 zonuren tegen een langjarig gemiddelde van 115 uren.

April

Met een gemiddelde temperatuur van 9,2 °C tegen 8,0 °C normaal, was april zacht. In totaal werden in De Bilt drie vorstdagen geregistreerd, tegen vier normaal. In het oosten van het land vror het lokaal op negen dagen. Slechts twee dagen nadat het in het noorden van het land nog had gevoren, werd op 25 april de eerste zomerse waarde van 25,0 °C in de oostelijke helft van het land gemeten. In totaal telde april in De Bilt drie warme dagen, tegen een langjarig gemiddelde van twee. In het zuidoosten van het land werden plaatselijk zes warme dagen geteld. Met gemiddeld over het land 246 zonuren tegen een langjarig gemiddelde van 162 was april een zeer zonnige maand: het staat op de derde plaats in de rij van zonnigste aprilmaanden sinds 1901. April was een droge maand, alleen aan het begin vielen talrijke buien, lokaal met hagel en onweer. Gemiddeld over het land viel 27 mm tegen 42 mm normaal. De regionale verschillen in de hoeveelheid neerslag waren deze maand niet groot.

Mei

De maand mei 2010 was zeer koel (gemiddelde temperatuur van 10,3 °C tegen een langjarig gemiddelde van 12,3 °C), met een normale hoeveelheid neerslag en zon. In de vorige eeuw kwam een meimaand met zo'n temperatuur ongeveer eens per 15 jaar voor. Gedurende de eerste 19 dagen van de maand lag de temperatuur ver beneden het langjarig gemiddelde. Bovendien was er weinig ruimte voor de zon. Op sommige plaatsen kwam het achtereenvolgens op 13, 14 en 15 mei tot nachtvorst. Vanaf de 20^e bleef de wind vaak uit het noorden waaien, maar er was meer ruimte voor de zon en de gemiddelde temperatuur lag rond of iets boven normaal. De hele maand telde

Tabel 3. Enkele weersvariabelen (Nederlands gemiddelde) in de periode maart-juli 2010, op basis van gegevens van het KNMI. De afkorting Ref staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde).

	Gem. temp °C	Ref	Neerslag in mm	Ref	Zonneschijn in %	Ref	Wind (m/s)	Ref
Maart	5,9	5,6	47,1	64,7	41	31	4,8	5,4
April	9,2	8,0	27,4	44,5	59	39	4,3	4,9
Mei	10,3	12,3	57,1	57,1	41	43	4,0	4,5
Juni	16,0	14,9	23,0	70,9	53	38	3,5	4,4

vijf warme dagen tegen negen normaal. Er viel gemiddeld over het land 57 mm neerslag, gelijk aan het langjarig gemiddelde. In Maastricht viel de meeste neerslag, Zeeland bleef het droogst. Het landelijk gemiddeld aantal zonuren van 200 week maar weinig af van het langjarig gemiddelde van 209 uren. In het noordelijk kustgebied scheen de zon het meest.

Juni

Na een koele meimaand was juni 2010 zeer droog, zeer zonnig en warm. Met een gemiddelde temperatuur van 16 ° C tegen het langjarige gemiddelde van 14,9 ° C bleek juni een echte zomermaand. In De Bilt werden in totaal 21 warme dagen en negen zomerse dagen genoteerd tegen 12, respectievelijk vier normaal. In het zuidoosten van het land werd het op de 27^e en 28^e lokaal tropisch warm. Juni was een zeer droge maand met gemiddeld over het land 23 mm

neerslag tegen 71 mm normaal. Vrijwel de complete maandsom neerslag viel tijdens de tweede week van de maand, toen een depressie het weer bepaalde. In de nacht van 8 op 9 juni trokken enkele buien over het land, lokaal met onweer. Op sommige plaatsen viel 10 tot ruim 40 mm neerslag. Ook ontstonden er enkele buien die slechts traag voorbij trokken. In Purmerend viel hierdoor op de 9^e 74 mm neerslag. In Berkhout werd een windhoos waargenomen. Een groot aantal dagen van de maand verliepen droog. In De Bilt is slechts 18 mm gevallen waarmee juni 2010 op de vijfde plaats in de rij van droogste junimaanden sinds 1901 komt te staan. Het droogst was het in delen van Brabant en Limburg en in de Achterhoek, met plaatselijk minder dan 10 mm. Met gemiddeld over het land 265 uren zonneschijn tegen 192 normaal was juni zeer zonnig.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In Polder Oosterwolde werden in totaal 61 broedvogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 58 soorten zijn gedetailleerde gegevens verzameld en van drie zeer algemene soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd (zie § 3.1 en tabel 4). In totaal zijn zestien soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Roerdomp, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Koekoek, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Graspieper,

Gele Kwikstaart, Snor, Grote Karekiet, Spotvogel, Huismus, Ringmus en Kneu (van Beusekom *et al.* 2005). In de terminologie van SOVON kunnen zeven soorten als zeldzaam worden aangeduid: Roerdomp, Canadese Gans, Krooneend, Bruine Kiekendief, Grote Karekiet, Baardman en Buidelmees (van Dijk & Boele 2010). In tabel 4 zijn de soorten en aantallen ingedeeld naar verschillende deelgebieden, conform de indeling van Lok (2003). In bijlage 1 is een overzichtskaart opgenomen met de exacte aanduiding van de deelgebieden; deelgebied 7 is in 2009 toegevoegd aan het object.

Tabel 4. Soorten en aantallen per deelgebied in Polder Oosterwolde in 2010, waarbij 1=Weidevogelreservaat, 2=Riethaere, 3=Verlengde Riethaere, 4=Oeverlanden, 5=Kleine Woldweg, 6=Overige landschapselementen en 7=Natuurontwikkeling Drontermeer. Rode Lijstsoorten staan aangegeven met een sterretje (*).

Soort	1	2	3	4	5	6	7	Totaal	N/100 ha
Fuut	-	-	-	-	-	-	6	6	2,3
Roerdomp*	-	1	-	-	-	-	-	1	0,4
Knobbelzwaan	7	1	3	-	1	1	4	17	6,6
Grauwe Gans	3	5	2	-	-	-	23	33	12,8
Canadese Gans	1	-	-	-	-	-	3	4	1,5
Nijlgans	3	-	1	-	-	-	3	7	2,7
Bergeend	1	-	1	-	-	-	4	6	2,3
Krakeend	5	-	1	-	1	-	2	9	3,5
Zomertaling*	4	-	2	-	-	-	1	7	2,7
Slobeend*	2	-	-	-	-	-	-	2	0,8
Krooneend	-	-	-	-	-	-	12	12	4,6
Tafeleend	-	-	-	-	-	-	2	2	0,8
Kuifeend	8	-	2	-	-	-	4	14	5,4
Bruine Kiekendief	-	1	-	1	-	-	-	2	0,8
Kwartel	2	-	-	-	-	-	-	2	0,8
Fazant	1	2	2	-	1	-	-	6	2,3
Waterral	1	4	3	2	1	-	-	11	4,3
Scholekster	3	-	-	-	-	-	-	3	1,2
Kleine Plevier	-	-	-	-	-	-	1	1	0,4
Kievit	20	-	-	3	-	-	-	23	8,9
Grutto*	18	-	-	-	-	-	-	18	7,0
Wulp	6	-	-	-	-	-	-	6	2,3
Tureluur*	8	-	-	1	-	-	-	9	3,5
Holenduif	-	1	-	-	-	1	-	2	0,8
Houtduif	4	-	-	-	-	-	-	4	1,5
Koekoek*	-	-	1	-	-	-	1	2	0,8
Veldleeuwerik*	22	-	-	-	-	-	-	22	8,5
Boerenzwaluw*	-	-	-	-	-	1	-	1	0,4
Graspieper*	31	-	-	2	1	-	-	34	13,2
Gele Kwikstaart*	2	-	-	-	1	-	-	3	1,2
Witte Kwikstaart	2	1	-	-	-	-	-	3	1,2
Winterkoning	3	-	-	-	-	3	-	6	2,3
Heggenmus	2	-	-	-	-	-	1	3	1,2

vervolg tabel 4.

Soort	1	2	3	4	5	6	7	Totaal	N/100 ha
Blauwborst	1	5	1	4	-	-	-	11	4,3
Roodborsttapuit	-	-	-	1	-	-	-	1	0,4
Merel	4	1	1	-	-	3	1	10	3,9
Sprinkhaanzanger	-	3	1	-	1	-	-	5	1,9
Snor*	-	7	6	-	-	-	1	14	5,4
Rietzanger	7	22	12	10	7	-	-	58	22,4
Bosrietzanger	9	-	-	5	3	6	-	23	8,9
Kleine Karekiet	23	44	24	21	13	1	7	133	51,5
Grote Karekiet	-	-	-	-	-	-	2	2	0,8
Spotvogel*	1	-	-	-	-	2	-	3	1,2
Grasmus	3	-	-	2	-	2	1	8	3,1
Tuinfluitier	8	-	-	-	-	3	1	12	4,6
Zwartkop	4	-	-	-	-	-	2	6	2,3
Tjiftjaf	5	1	-	-	-	3	3	12	4,6
Fitis	4	1	-	-	-	3	4	12	4,6
Baardman	-	3	4	4	-	-	-	11	4,3
Pimpelmees	1	-	-	-	-	1	-	2	0,8
Koolmees	1	-	-	-	-	-	-	1	0,4
Buidelmees	-	-	-	-	-	-	1	1	0,4
Spreeuw	-	-	-	-	-	1	-	1	0,4
Huismus*	-	-	-	-	-	1	-	1	0,4
Ringmus*	-	-	-	-	-	2	-	2	0,8
Vink	3	-	-	-	-	4	2	9	3,5
Groenling	1	-	-	-	-	-	-	1	0,4
Putter	2	-	-	-	-	2	1	5	1,9
Kneu*	8	1	-	1	-	2	-	12	4,6
Rietgors	31	37	22	17	22	-	3	132	51,1
Totaal	275	140	89	74	52	42	85	757	295,7

4.2. Soortbesprekingen

In deze paragraaf is voor een selectie van soorten een nadere toelichting gegeven. Dit is vooral gedaan bij de meer zeldzame en/of kritische soorten. Soorten waarvan iets bekend is over broedbiologie of die een opmerking verdienen worden ook besproken. In bijlage 6 zijn de verspreidingskaarten per soort weergegeven.

DODAARS, N=0

Dodaarzen broeden jaarlijks met één tot drie paren in de ondiepe zone in rietvegetaties langs het Abberteiland en de natuurontwikkelingseilandjes in het Drontermeer. Het afgelopen voorjaar bevond zich hier één territorium, echter net buiten de grenzen van het studiegebied. Op 24 juni tijdens een veldbezoek aan het Abberteiland werd waargenomen dat het paar één jong voerde.

ROODHALSFUUT, N=0

Op 10, 15 en 21 mei was een adulte zomerkleed Roodhalsfuut aanwezig in het rietland iets ten noorden van het Abberteiland, net buiten de grenzen van het studiegebied. Vervolgwaarnemingen ontbreken. De soort is een zeer zeldzame broedvogel in Nederland, maar is in de afgelopen jaren wel vaker gezien in de broedtijd in het Drontermeer (pers.med. R. Poppen & M. Jansen).

ROERDOMP, N= 1

De Roerdomp is één van Nederlands meest karakteristieke moerasvogels. De populatie Roerdompen in Nederland staat onder druk en de soort staat daarom op de Rode Lijst van karakteristieke en bedreigde vogels. Daarnaast heeft Nederland een internationale verplichting voor de Roerdomp vanuit de Europese Vogelrichtlijn: enkele gebieden in Nederland (Speciale beschermingzones) zijn aangewezen omdat hier grote aantallen van de Roerdomp leven. In Polder Oosterwolde doet de soort het de laatste jaren goed.

In 2005 werden vier territoria aangetroffen, waarmee een topjaar werd bereikt voor de soort. Na 2006 schommelde de stand tussen de twee en drie broedparen. Omdat de soort erg gevoelig is voor strenge winters, was het spannend om te zien of dit invloed had na de strenge vorstperiode in de winters van 2008/2009 en 2009/2010. De soort lijkt toch een tikje gehad te hebben, want voor het eerst sinds 1996 werd er binnen de grenzen van het studiegebied maar één territorium vastgesteld in de Riethaere. De soort ontbrak in de Verlengde Riethaere, waar die tenminste de afgelopen tien jaar niet ontbrak. Daarentegen is wel weer een territorium vastgesteld in de rietlanden van het Abberteiland aan Flevozijde. Hier ontbrak de soort weer in 2008 en 2009. Over een groter geheel gezien is er dus geen rede tot paniek. Komende jaren zal moeten uitwijzen of de soort zich kan herstellen tot het niveau van 2005. De trefkans van de soort was bijzonder hoog. Tijdens de eerste vier bezoeken bleek de soort vanaf zonsopkomst tot minimaal vier uur later veelvuldig te roepen in de Riethaere. Ook werden diverse voedselvluchten gezien, met name in de periode eind mei-eind juni.

KNOBBELZWAAN, N= 17

De aantalsontwikkeling van de Knobbelzwaan varieert vanaf het jaar 2000 tussen de 11 en 18 paren in het reservaat (tabel 5). Hierbij worden uitsluitend bezette nesten geteld. Uitgezonderd van het natuurontwikkelingsgebied Drontermeer (vijf paar met jongen) is het broedsucces in het reservaat ieder jaar zeer matig. Bij slechts één paartje werden vijf jongen vastgesteld. De meeste legfels worden in een vroeg-tijdig stadium verlaten. Zeer waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt door een destructie van nesten en het schudden van eieren door mensen. Eenzelfde fenomeen vindt ook plaats in Polder Arkemheen (van Manen & van Diermen 2006).

GRAUWE GANS, N= 33

Net als in vrijwel geheel Nederland nemen Grauwe Ganzen sterk toe. Hoewel de soort sinds 2000 broedend is aangetroffen op de natuurontwikkelings-

Nest van de Knobbelzwaan in het weidevogelreservaat met één ei. Bij het volgende bezoek was het nest leeg. Veel legfels gaan overstuur en slechts een zeer klein aantal paren krijgt jongen, vermoedelijk door menselijk handelen, 20 april 2010.

landen in het Drontermeer, duurde het vervolgens tot 2003 voordat daadwerkelijk broeden is vastgesteld binnen de reservaatdelen van Staatsbosbeheer. De soort heeft zich vanaf dat jaar gevestigd met daarna een gestage toename. De toename in het reservaat lijkt inmiddels wat af te vlakken, want in 2010 werden beduidend minder broedende paren aangetroffen (tabel 6).

De verspreidingskaart laat zien dat de meeste paren zijn aangetroffen in de natte delen van het terrein, zoals in de Riethaere en Verlengde Riethaere. Hier werden in de eerste ronde de meeste paren broedend op het nest geteld. Tevens is in de verspreidingskaart zichtbaar dat de grootste concentratie aan paren zich bevinden op de natuurontwikkelingseilanden in het Drontermeer.

Er is sterk gelet op de verhouding tussen broeders en niet-broeders. De groep niet-broeders maakte een groot deel uit van het aantal ganzen (53%). In april werden 130 niet-broedende ganzen in de aangetroffen in verschillende groepsgroottes.

In tabel 6 is de aantalsontwikkeling vanaf 2000 weergegeven, dit is exclusief het aantal van het recent toegevoegde deel van de natuurontwikkelings-eilandjes in het Drontermeer.

Tabel 5. Aantalsontwikkeling van de Knobbelzwaan binnen de grenzen van het reservaat in Polder Oosterwolde (exclusief gebied 7).

Jaar	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal	13	11	11	12	15	18	14	13	12	13

Tabel 6. Aantalsontwikkeling van de Grauwe Gans binnen de grenzen van het reservaat in Polder Oosterwolde (exclusief gebied 7).

Jaar	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal	0	0	1	3	10	11	12	14	16	10

CANADESE GANS, N= 4

Canadese Ganzen broeden tegenwoordig in het hele land, van Zuid-Limburg tot op de Waddeneilanden en van Zeeuws-Vlaanderen tot in Oost-Groningen. De groei is nog in volle gang. In Polder Oosterwolde heeft de soort zich in 2006 voor het eerst gevestigd, met twee paren net buiten de objectgrenzen. Verre weg de meeste paren bevinden zich op en rondom de natuurontwikkelingseilandjes van het Drontermeer (drie paren binnen de grenzen van het studiegebied). In vier van de zes paren werd met zekerheid gebroed, omdat broedende vogels werden aangetroffen. In slechts één geval werd een paar met vijf jongen gezien op 29 mei. Het broedsucces is dus niet erg hoog te noemen.

ZOMERTALING, N=7

In 2010 beleefde deze uiterst kritische weidevogel een redelijk jaar, met vier paartjes in het weidevogelreservaat. Dit is iets hoger dan in 2007 en 2008, toen drie paren aanwezig waren, maar vergelijkbaar met 2009, toen ook vier paren werden vastgesteld. In de periode 2004-2006 werden nog jaarlijks tussen de vijf en zeven paartjes vastgesteld. Landelijk laat de soort de laatste jaren ook een duidelijk negatieve trend zien in open agrarische gebieden. Naast het weidevogelreservaat werden twee paren vastgesteld in de Verlengde Riethaere en twee paren langs de oeverzone van het Drontermeer, waarvan één paartje binnen en één paartje net buiten de grenzen van het studiegebied.

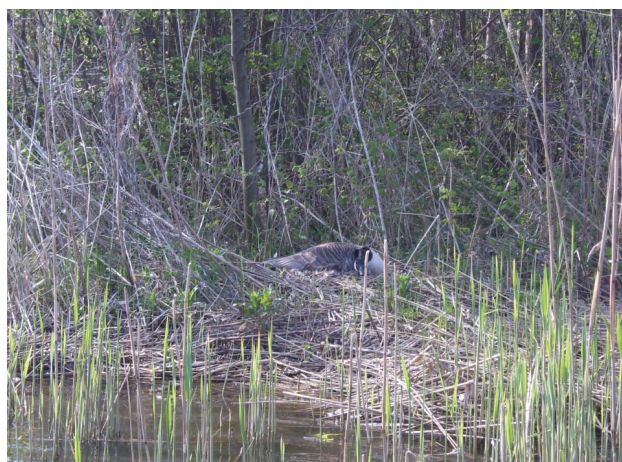
SLOBEEND, N=2

De aantallen van de Slobeend fluctueren de laatste vijf jaren jaarlijks tussen de vijf en tien broedparen. Het afgelopen jaar was tamelijk matig voor de soort. Dit komt overeen met het landelijk magere jaar voor de soort. Een oorzaak was vermoedelijk het droge voorjaar met minder plas/dras situaties in het open gebied.

KROONEEND, N= 12

De Veluwerandmeren behoren tot de belangrijkste broedgebieden voor de Krooneend in Nederland. Door gericht onderzoek in 2009 werden op het Veluwemeer en Drontermeer resp. 134 en 21 paren vastgesteld (M. Jansen, SBB en SOVON). Krooneenden nestelen op eilandjes met een ondiepe randzone met volledige kranswierbedekking. Met name de "oliebollen" bij eiland De Abbert zijn zeer favoriet bij Krooneenden.

Bij de vaststelling van het aantal territoria van Krooneenden is gewerkt volgens de vastgestelde inventarisatierichtlijnen (van Dijk & Hustings 2011):

Broedende Canadese Gans op een natuurontwikkelingseilandje bij de Abbert, 20 april 2010.

In het geval van een adult in broedbiotoop of paar in broedbiotoop dient 1 waarneming in de periode 30 april t/m 15 juni en in totaal 2 waarnemingen in de gehele periode gedaan te worden.

Voor eiland de Abbert betekent dit het volgende aantal territoria: op 7 april zat er één man en één vrouw; op 28 april 12 mannetjes; op 20 mei 12 mannetjes en 3 vrouwtjes; op 9 juni 27 mannetjes en 7 vrouwtjes en op 24 juni 37 mannetjes en 12 vrouwtjes.

Uitkomst: minimaal 27 territoria. Hiervan zaten er 12 binnen de grenzen van het Gelderse deel van het natuurontwikkelingsgebied.

Vanaf tenminste 2004 worden Krooneenden vastgesteld nabij eiland De Abbert. De stand is sindsdien enorm toegenomen (tabel 7).

Tabel 7. Aantalsontwikkeling van de Krooneend nabij eiland De Abbert.

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal	1	5	7	4	10	12	27

In de loop van het voorjaar neemt het aantal mannetjes Krooneenden nabij de Abbert sterk toe, 24 juni 2010.

BRUINE KIEKENDIEF, N= 2

De Bruine Kiekendief is één van de moerasvogels die doorgaans goed vertegenwoordigd is in Polder Oosterwolde. Jaarlijks worden 3-4 paren vastgesteld. Het afgelopen jaar was opvallend mager voor de soort, waarbij het voor het eerst sinds 2004 ontbrak in de Verlengde Riethaere. Alleen op 6 april werd hier een baltsend paar gezien, daarna ontbrak ieder spoor.

De twee paren van dit jaar waren verdeeld over één paar in de Riethaere en één paar in de oeverlanden van het Drontermeer. De exacte broedlocaties konden zeer exact worden bepaald, aan de hand van baltsende vogels, bedelroepende vrouwtjes, slepen met nestmateriaal en prooioverdracht met invallende vrouwtjes. Uit voorzorg voor grondpredatoren als de vos zijn de nesten zelf echter niet bezocht. Vermoedelijk broedden beide paren succesvol. Ze waren beiden tot eind juni aanwezig, waarbij diverse keren prooioverdrachten tussen man en vrouw werd gezien en invallende vogels op de nestlocatie.

BUIZERD, N= 0

Jaarlijks broedt een paar in de Eendenkooi, net buiten de reservaatgrenzen. Afgelopen jaar vond daarnaast een broedgeval plaats in de rij populieren bij een boerderij aan de Kleine Woldweg ten noorden van het reservaat, ook buiten het gebied.

KWARTEL, N=2

Het voorkomen van Kwartels in Nederland wordt gedomineerd door sterke aantalsfluctuaties met een soms invasie-achtig karakter en een ruime habitatkeus. Ondanks het invasie-achtige voorkomen is de soort in het weidevogelreservaat een regelmatige broedvogel gezien de reeks vanaf 1994, echter met jaarlijkse fluctuaties in de aantallen (tabel 8). Vooral de kruidenrijke graslanden in het reservaat bieden een geschikt broedhabitat. Het afgelopen jaar was landelijk een erg mager jaar. In Oosterwolde viel dit nog mee en werden twee territoria vastgesteld.

WATERRAL, N=11

De talrijkheid van de Waterral in de verschillende rietlandpercelen, en dan met name in de Riethaere, mag bijzonder worden genoemd. Het is aannemelijk te veronderstellen dat de hoge dichtheid in het reservaat een direct verband heeft met de verhoging van de waterstand in 1994. Het is namelijk voor Waterrallen van groot belang dat de moerasvegeta-

tie, waarin doorgaans riet, lisdodden, zeggen en/of russen domineren en permanent of periodiek (in het voorjaar) in ondiep water staan. De laatste zes jaren worden jaarlijks tussen de 8-11 paren vastgesteld.

KLEINE PLEVIER, N=1

Een paartje was aanwezig op 20 april en 28 juni op de kale delen van een natuurontwikkelingseilandje in het Drontermeer. Op de laatste waarneemdag alarmeerde het fanatiek, vermoedelijk was er een nest met eieren of kleine jongen aanwezig.

KIEVIT, N=23

De Kievit laat over een langere termijn een negatief aantalsverloop zien in het weidevogelreservaat. Sinds het topjaar van 1999, toen 80 paren werden vastgesteld, is een voortschrijdende achteruitgang geconstateerd tot 20 broedparen in 2009. Het afgelopen jaar is de stand echter niet verder gezakt en werden ook 20 broedparen vastgesteld in het weidevogelreservaat (en drie langs de oeverlanden). Het broedsucces was redelijk. Op 10 mei waren nog elf paren aanwezig in het reservaat en hadden eieren of kleine jongen. De negen overige paren deden wel een broedpoging, maar waren toen niet meer aanwezig. Ze mislukten vermoedelijk allen vroeg in de eifase door niet nader onderzochte oorzaak (predatie?). Het werkelijke reproductiecijfer bedroeg 45% en is bepaald op 29 mei, toen nog negen paren met jongen aanwezig waren. Dit is beduidend hoger dan in 2009 (20%) en 2008 (30%). Met name het zuidoostelijke blok deed het dit jaar goed met vijf paren met jongen.

Opvallend is de talrijkheid van de soort in de omliggende percelen van het reservaat. Hier zijn in totaal 29 territoria vastgesteld, tegenover 31 in 2009, 34 in 2008 en 29 in 2007. De soort bevindt zich hier vooral op de maïsakkers ten zuiden van het reservaat, ter hoogte van het voormalige kooikershuis en graslandpercelen rondom de Verlengde Riethaere.

GRUTTO, N=18

Voor hedendaagse begrippen zag het er tijdens de eerste twee rondes op 6 en 20 april redelijk uit voor de Grutto's in het weidevogelreservaat. Er werden achttien paren geteld die territoriaal gedrag vertoonden, iets meer dus dan in het voortgaande jaar, toen vijftien paren werden geteld. Tijdens de derde ronde op 10 mei waren maar liefst nog 17 paren aanwezig in het reservaat, die actief waren in het broedproces.

Tabel 8. Aantalsverloop van de Kwartel in het weidevogelreservaat (inclusief Riethaere).

Jaar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal	3	2	1	2	3	3	-	4	-	1	2	3	1	4	1	2

Tabel 9. Jaarlijks reproductiesucces van de Grutto in het weidevogelreservaat.

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
repro-succes	48	21	72	9	39	40	83

Doorgaans treden er in deze periode aanzienlijke verliezen op, door predatie in de eifase. De ronde op 29 mei bleek erg verrassend! Maar liefst 15 paren bleken jongen te hebben, gezien het felle alarmeren van de oudervogels. Het reproductiesucces komt hiermee uit op 83%. Dit is het hoogst gemeten broedsucces sinds de start van de meting in 2004. In 2006 was het reproductiesucces ook opvallend hoog met 72%. Dit was, net als in 2010, een koud en droog voorjaar met vertraagde grasgroei, waardoor er een goede vegetatiestructuur van het gras aanwezig was tussen 15-31 mei (tabel 9).

Er is met recht reden tot zorg om de Grutto-populatie. De soort nam ten opzichte van 2004 behoorlijk af van 72 naar 18 paar in 2010. Ten opzichte van 2009 is de soort echter niet verder afgenomen. Er werden zelfs drie paren meer vastgesteld. De snelheid van afname ten opzichte van 2004 is toch zorgelijk. Uit een vergelijking met de verspreidingskaarten van 2004 en 2005 bleek al dat de afname vooral veroorzaakt wordt door een lagere bezetting in het zuidelijke deel van het reservaat en dan vooral in het zuidwestelijke blok, het voormalige bolwerk (circa 40 ha). Momenteel zitten hier nog slechts zes paren tegenover 40 paren in 2004. Ook de bezetting in het noordoostelijke deel (het deel tussen de eendenkooi en het Noordermerkkanaal, circa 35 ha) is aanzienlijk. Hier werd een afname van negen paren in 2005 naar twee in 2010 vastgesteld. In het referentiegebied net buiten het studiegebied nam de soort in 2010 overigens wel wat af. Hier werden 10 paren vastgesteld, tegenover 13 in 2009, 19 in 2008, 14 in 2007, 18 in 2006 en 12 in 2005 (ieder jaar dezelfde percelen geteld, circa 100 ha rondom het reservaat, zie de verspreidingskaarten in de bijlage).

WULP, n=6

Eén van de meest karakteristieke weidevogel in Polder Oosterwolde is de Wulp. De hoge dichtheid van 3,0 pr/100 ha in het weidevogelreservaat is opvallend te noemen. In bijvoorbeeld de Polder Arkemheen ontbreekt de soort volledig. Dit is vooral verklaarbaar door de ligging van het weidevogelreservaat nabij de bolwerken in Noordwest-Overijssel, zoals het Staphorsterveld en de Wieden. Polder Oosterwolde ligt in een uitloper van dit bolwerk. Daarnaast is de bodemgesteldheid geschikt met een dunner kleidek op veenbodem. Van oudsher komen

Wulpen met nadruk voor op veen- en zandgronden. Ook is het halfopen landschap van Polder Oosterwolde met kleinschalige houtwallen, rietpercelen en een eendenkooi typisch voor het broedbiotoop van Wulpen. Het reproductiesucces in 2010 was redelijk hoog. Bij 5 van de 6 paren werd op 29 mei vastgesteld dat er oudervogels met jongen waren (83%). Eén van de paren in het noordoostelijke deel was op 29 mei niet meer aanwezig. In 2009 was het reproductiesucces iets lager met 71%, in 2008 67%, maar in 2006 en 2007 weer iets hoger (86%).

In de graslandpercelen net buiten het studiegebied werden 6 paren aangetroffen. Hiervan waren er vijf succesvol.

TURELUUR, n=9

De Tureluur laat ten opzichte van 2009 een lichte toename zien in het reservaat (van 8 naar 9). De kleine concentratie van paren bevindt zich momenteel in het noordelijke - en zuidwestelijke blok.

Net als de overige weidevogelsoorten kende de Tureluur ook een erg goed broedseizoen in het weidevogelreservaat. Op 29 mei hadden alle paren jongen, waarmee het reproductiecijfer uitkomt op maar liefst 100%. Dit is erg hoog in vergelijking met voorgaande jaren. In 2009 bedroeg dit 63%, in 2008 56%, in 2007 67%, 2006 73%, 2005 41% en 2004 77%. Van de paren net buiten de grenzen van het reservaat was het broedsucces overigens lager. Van de zes aanwezige paren waren er 4 succesvol op 29 mei (67%). Met name de graslandpercelen ten noorden van het reservaat worden doorgaans half mei gemaaid.

ZWARTE STERN, n=0

In de Verlengde Riethaere liggen een aantal vlotjes voor de Zwarte Stern, die vrijwel jaarlijks bezet zijn door 1-2 paartjes Zwarte Sterns. In zowel 2005, 2006 en 2009 was één van de nestvlotjes bezet door een paartje Zwarte Sterns, in sommige jaren ook succesvol broedend (Lok 2000&2003, Deuzeman 2007 & 2010).

Het afgelopen jaar waren alleen twee verdachte paartjes aanwezig op 10 mei. Ze alarmeerden fanatiek als de waarnemer in beeld kwam en voerden aanvalsvluchtjes uit. Na 10 mei werd geen activiteit meer waargenomen bij de vlotjes, zodat met zekerheid niet is gebroed. Elders in het reservaat werden geregeld voedselvluchten waargenomen van vogels

die in de nabijheid broeden. Deze vogels waren afkomstig van een kolonie aan de Hoge Weg. Dit is ongeveer drie kilometer verwijderd van het reservaat. In de periode 2006-2008 broedden hier tien paren succesvol, in 2009&2010 waren dit er acht.

KOEKOEK, n=2

Deze Rode Lijstsoort is jaarlijks aanwezig in de Oeverlanden, Riethaere of Verlengde Riethaere. Hier zitten voldoende waardvogels, zoals Kleine Karekieten, Rietgorzen en Rietzangers. In 2010 ging het om twee territoria.

IJSVOGEL, n=0

Na het strenge winterweer van de afgelopen twee winters is de stand van de IJsvogel in elkaar geklapt. Langs de oeverlanden van het Drontermeer werd op 20 april en 29 mei echter toch een IJsvogel waargenomen, echter net buiten de grenzen van het studiegebied. De nestholte werd niet gevonden.

VELDLEEUWERIK, n=22

Het is haast niet voor te stellen dat er in 1994 nog 54 paren Veldleeuweriken in het weidevogelreservaat zaten. Sindsdien is de stand in tien jaar tijd sterk gedaald tot 16 paar in 2004. Afwijkend aan de voortschrijdende negatieve landelijke trend doet de soort het sinds 2004 goed en de stand fluctueert jaarlijks tussen de 16-22 paren. Het afgelopen jaar deed de soort het bijvoorbeeld erg goed met 22 territoria. De dichtheid in het weidevogelreservaat bedraagt jaarlijks rond de 8,0 pr./100 ha.

GRASPIEPER, n=34

Hoewel de Graspieper het landelijk in open agrarisch gebied erg slecht doet, is daar in het weidevogelreservaat geen sprake van. Het afgelopen jaar was net als 2009 een topjaar voor de soort. Hoewel dit voor een Rode lijstsoort prachtig is, geeft het voorkomen van een dergelijke hoge dichtheid ook aan dat graslanden aan het verruigen zijn.

GELE KWIKSTAART, n=3

Deze Rode Lijstsoort doet het in het agrarische gebied slecht. Opvallend is de lichte toename van de soort in het weidevogelreservaat, ten opzichte van de periode 2007-2009.

Territoria zijn gebaseerd op twee waarnemingen, waarvan tenminste één in de periode half-eind mei.

ROODBORSTTAPUIT, n=1

Evenals in 2009 was een succesvol paartje Roodborsttapuiten aanwezig langs de oeverlanden van het Drontermeer. Tijdens ieder bezoek werd het paartje

gezien. Op 28 juni werd er fel gealarmeerd door de oudervogels, ten teken dat er jongen in de buurt aanwezig waren. In 2003 werd de Roodborsttapuit voor het eerst vastgesteld langs de oeverlanden van het Drontermeer (Lok 2003). Ook in 2004 was een paartje aanwezig op nagenoeg dezelfde locatie als in 2009. Dit paar wist met zekerheid succesvol te broeden (twee uitgevlogen jongen op 2 juli 2004) (Deuzeman 2004). Zo plots als de soort was verschenen, was het ook snel weer verdwenen, want na 2004 vonden daar geen broedgevallen meer plaats, tot 2009 & 2010 dus.

SPRINKHAANZANGER, n=5

De Sprinkhaanzanger laat sterke aantalfluctuaties zien in het reservaat, met een stand die in de periode 1994-2010 sterk schommelde tussen de 0 en 7 paar. Vanaf 2003 wordt de soort echter jaarlijks vastgesteld. In 2010 waren drie territoria aanwezig in de Riethaere en één langs de Kleine Woldweg en de Oeverlanden.

SNOR, n=14

De Snor, een uiterst kritische moerasvogel, beleefde net als in 2008 & 2009 een topjaar in het reservaat. Met name de Verlengde Riethaere is zeer aantrekkelijk voor de soort. Zo konden er in de vroege ochtend van 10 en 29 mei zes vogels uitsluitend zingend worden gehoord. Ook de Riethaere was erg goed met zeven territoria. Het laatste territorium was gevestigd in het rietland van de oeverlanden van het Drontermeer.

BAARDMAN, n=11

De aantalsontwikkeling van de Baardman vertoont een grillig verloop in de rietlanden van het reservaat. De soort ontbrak in 1994 en 1995, maar in de periode 1996-2002 fluctueerde het aantal paren tussen de 2-8 paar. Opvallend was het volledig ontbreken in 2003 met in 2004 plotseling weer elf paar. In 2007 en 2008 werden 13 paren geteld en 2009 bleek een voorlopig topjaar met 14 paren. Het afgelopen jaar was iets minder goed, mogelijk vanwege het strenge winterweer. Hier is de soort gevoelig voor, omdat het voor een groot deel overwintert in de broedgebieden. De Riethaere was duidelijk iets minder goed in 2010 met drie paren (vijf in 2009). Ook de Verlengde Riethaere was iets minder met vier paren (vijf in 2009). In de Oeverlanden werden net als in 2009 vier paartjes vastgesteld. Op alle locaties werd vanaf 10 mei uitgevlogen jongen gezien.

4.3. Waarnemingen van niet-broedende vogels

Losse waarnemingen zijn vaak van niet meer dan anekdotische betekenis. Niettemin kunnen ze de betekenis van het gebied voor bepaalde vogelsoorten onderstrepen. De waarnemingen bewijzen dat het weidevogelreservaat een belangrijke functie vervult als foerageer- en pleisterplaats van doortrekkers of in de buurt broedende vogelsoorten. In het winterhalfjaar staat het weidevogelreservaat bekend om grote aantallen pleisterende ganzen en Smienten en is het de laatste jaren niet ongevoerd om één of meerdere pleisterende Zeearenden te zien. Groepjes tot 11 Grote Zilverreigers, foeragerend langs het Noordermerkkanaal worden ook regelmatig waargenomen in deze periode.

CANADESE GANS

29 mei: groep van 28 exx. overvliegend Weidevogelreservaat richting zuidwest.

BRANDGANS

10 mei: 2 exx. vliegend over Weidevogelreservaat in westelijke richting.

SOEPGANS

gedurende het gehele broedseizoen een wit exemplaar langs de oeverlanden van het Drontermeer.

KOLGANS

6 april: 1 ex. noordelijk deel Weidevogelreservaat.
20 april: 1 ex. noordelijk deel Weidevogelreservaat.

WINTERTALING

6 april: 73 exx. langs het Noordermerkkanaal, 172 exx. Verlengde Riethaere en 10 exx. Oeverlanden Drontermeer.
20 april: 12 exx. Verlengde Riethaere en 12 exx. Oeverlanden Drontermeer.

SMIENT

6 april: 20 exx. foeragerend langs Noordermerkkanaal.
20 april: 20 exx. foeragerend langs Noordermerkkanaal.

KRAANVOGEL

6 april: 10:40 uur 1 ex. iets ten noorden van het Weidevogelreservaat.
29 mei: 06:35 uur 1 ex. in de percelen ten zuiden van de Verlengde Riethaere.

Dit is een opvallende waarneming. In 2007 werd

eveneens een Kraanvogel gezien in het broedseizoen op 16 en 30 mei. De laatste jaren worden er op steeds meer plaatsen overzomerende Kraanvogels in Nederland gesignaleerd, zoals bijvoorbeeld in 1997 en 2002 het buitenkaadse deel van de Oostvaardersplassen. De soort broedt de laatste jaren succesvol in het Fochteloërveen (Deuzeman 2007b).

LEPELAAR

6 april: 1 ad. Oeverlanden Drontermeer.
20 april: 2 ad. zomerkleed langs Noordermerkkanaal.
28 juni: 1 ad. zomerkleed Oeverlanden Drontermeer.

GROTE ZILVERREIGER

10 mei: 1 ex. foeragerend zuidwestelijk deel Weidevogelreservaat, 1 ex. langs het Noordermerkkanaal en 1 ex. Oeverlanden Drontermeer.
29 mei: 2 exx. Oeverlanden Drontermeer.
28 juni: 1 ex. Verlengde Riethaere en 4 exx. Oeverlanden Drontermeer.

PURPERREIGER

28 juni: 1 ex. foeragerend Kleine Woldweg.

VISAREND

6 april: 09:50 uur 1 jagend ex. Abberteiland.

BLAUWE KIEKENDIEF

Op 1 januari 2009 werd een slaapplaats van Blauwe Kiekendieven gevonden in zegge vegetaties van de Verlengde Riethaere. Het maximum aantal in die winter werd vastgesteld op 14 februari, toen 5 mannen en 10 ringtails de slaapplaats verlieten. In de schemering (bijvoorbeeld op slaapplaatsen) zijn juveniele vogels (zowel man als vrouw) vaak niet te onderscheiden van volwassen vrouwen. Deze vogels worden 'ringstaarten' genoemd, vanwege de witte stuit die beiden hebben.

In de winter van 2009/10 is de slaapplaats weer onderzocht op aanwezigheid van de kieken:

slaapplaats

1 december 2009: 16:48-16:58 5 man invallend op slaapplaats Verlengde Riethaere.
5 december 2009: 08:27-09:10 7 man en 1 ringtail afvliegend Verlengde Riethaere.
16 januari 2010: 08:05-08:24 uur 1 man afvliegend in zuidwestelijke richting, Kleine Woldweg; geen vogels in de Verlengde Riethaere.
6 april: om 06:45 1 onvolwassen (ringtail) ex. afvliegend in zuidwestelijke richting, Verlengde Riethaere.

In het winterseizoen 2009/10 bleken er plotseling op 16 januari geen Blauwe Kiekendieven meer te slapen in de Verlengde Riethaere. Er werd alleen nog een mannetje afvliegend gezien bij het reservaat aan de Kleine Woldweg. In februari en maart waren beide plekken leeg. Een reden is niet bekend, het zou kunnen dat de vogels waren vertrokken vanwege de strenge vorstperiode in december/januari, of dat de plek verstoord is (vossen?) of was de voedselsituatie in de directe omgeving verslechterd?

Op 6 april bleek er overigens wel weer een ringtail te hebben geslapen in de Verlengde Riethaere, mogelijk een doortrekker.

SLECHTVALK

6 april: 12:05 uur 1 man jagend noordoostelijk deel Weidevogelreservaat.

SMELLEKEN

10 mei: 06:10 uur 1 ex. vliegend richting noordoost, Verlengde Riethaere.

TORENVALK

10 mei: 1 man jagend zuidoostelijk deel Weidevogelreservaat.

29 mei: 1 man jagend zuidelijk deel Weidevogelreservaat.

WULP

6 april: groep van 90 exx. Weidevogelreservaat.

10 mei: groep van 32 exx. ten noorden van het Weidevogelreservaat.

REGENWULP

20 april: 7 exx. graslanden ten zuiden van Verlengde Riethaere en 12 exx. in graslanden net ten zuiden van Verlengde Riethaere.

GOUDPLEVIER

20 april: 130 exx. graslanden ten zuiden van Verlengde Riethaere.

GROENPOOTRUITER

20 april: 2 exx. Weidevogelreservaat en 2 exx. oeverlanden Drontermeer.

WITGATJE

20 april: 1 ex. noordelijk deel Weidevogelreservaat en 6 exx. Verlengde Riethaere.

10 mei: 1 ex. zuidwestelijk deel Weidevogelreservaat.

28 juni: 2 exx. langs de oeverlanden van het Drontermeer.

WATERSNIP

6 april: 10 exx. Riethaere, 1 ex. Weidevogelreservaat en 3 exx. Kleine Woldweg.

20 april: 5 exx. Riethaere, 9 exx. Weidevogelreservaat en 9 exx. Kleine Woldweg.

VISDIEF

10 mei: 2 exx. foeragerend boven het Noordermerkkanaal.

29 mei: 2 exx. foeragerend boven het Noordermerkkanaal en 2 exx. foeragerend Verlengde Riethaere.

WATERPIEPER

slaapplaats

6 april: 3 exx. in de Riethaere, gemengd met 10 exx. Graspieper.

OEVERZWALUW

10 mei: 2 paartjes bij de zandbult van Waterschap Veluwe bij de Bolmerksluis. Geen vervolgwarnemingen.

TAPUIT

20 april: 1 man noordelijk deel Weidevogelreservaat.

10 mei: 1 man zuidwestelijk deel Weidevogelreservaat.

RAAF

Het betreft hier waarnemingen van foeragerende ouders van het paar dat een nest heeft in het Reve-Abbert in Oostelijk Flevoland (Deuzeman 2004).

6 april: 14:50 uur 1 ex. Kleine Woldweg vliegend richting zuid.

20 april: 07:45 man vliegend richting zuidoost over het Weidevogelreservaat.

10 mei: 06:35 1 ex. vliegend richting zuidoost over het Weidevogelreservaat.

29 mei: 07:30 1 ex. ter plaatse in graslanden ten zuiden van de Riethaere.

28 juni: Oudervogels met 3 uitgevlogen jongen boven het noordelijk deel van het Weidevogelreservaat.

Overige fauna

VOS

Een belopen burcht was aanwezig in de Riethaere en in het reservaat aan de Kleine Woldweg.

REE

Reeën worden niet jaarlijks gezien in het studiegebied. In 2009 bijvoorbeeld geen enkele. Het afgelopen jaar werden ze wat regelmatig gezien.

10 mei: reeget in zuidwestelijke deel van weidevoegelreservaat en een reeget in de graslanden direct ten zuiden van de Verlengde Riethaere.

5. Evaluatie

5.1. Aantalsverloop weidevogels

Het weidevogelreservaat in Polder Oosterwolde beschikt over een unieke reeks van broedvogelaantallen van met name weidevogels. De eerste kartering werd al in 1958 uitgevoerd en daarna heeft er tot en met 2010 vrijwel jaarlijks een gebiedsdekkende kartering plaatsgevonden. De karteringen in de periode 1958 tot en met 1993 zijn hoofdzakelijk uitgevoerd door medewerkers van Staatsbosbeheer. In de periode 1994-2003 is dit voortgezet door Jan Lok en vanaf 2004 is de kartering overgenomen door de samensteller van dit rapport. In bijlage 2 zijn de aantallen van de belangrijkste weidevogels vanaf 1958 weergegeven, die zijn verzameld door Adrie Hottinga (SBB). Vervolgens zijn in bijlage 3 t/m 5 de aantalsontwikkeling van de belangrijkste soorten vanaf 1958 gepresenteerd en tevens is voor deze soorten een grafiek opgenomen waarin de landelijke index voor weidevogels van het agrarische gebied is uitgezet tegen de index in het weidevogelreservaat. Het basisjaar 1990 is op 100 gesteld en vanaf dat jaar zijn de indexen berekend tot en met 2009 (o.a. Teunissen & Soldaat 2006), bij het ter perse gaan van deze rapportage was de index voor 2010 nog niet bekend. In de rapportage van Polder Oosterwolde van 2004 is uitgebreid ingegaan op het aantalsverloop van de belangrijkste weidevogels vanaf 1958 in het weidevogelreservaat. Voor een gedetailleerde analyse van deze ontwikkeling tot 2004 wordt verwezen naar Deuzeman (2004).

In deze paragraaf wordt vooral ingegaan op de situatie na 1994. In het reservaat vond een belangrijke verandering plaats in het beheer van de waterhuishouding. Staatsbosbeheer hanteert sindsdien een eigen peilregime in het reservaat. Door het inlaten van water wordt een hoger waterpeil gehandhaafd, dat vanaf 1994 een zichtbaar positief effect heeft gehad op de kritische weidevogelsoorten, met als topjaar 1999 (Deuzeman 2004). Het aantalsverloop van de Grutto, Kievit en Tureluur laat sinds 2004 echter een duidelijke afname zien en bij de Grutto en Kievit is een sterk negatieve trend zichtbaar vanaf 1999 van meer dan 50% van het aantal paren. In tabel 10 het aantalsverloop van weidevogels opgedeeld in ecologische vogelgroepen weergegeven in het weidevogelreservaat (inclusief Riethaere) in 1994-2010.

In de jaarlijkse rapportages van Polder Oosterwolde is uitvoerig ingegaan op de vermoedelijke oorzaken

van de achteruitgang van weidevogels in het reservaat vanaf de topjaren 1999 en 2000. In de rapportages zijn naast oorzaken ook eventueel te nemen maatregelen opgenomen. Voor een gedetailleerde beschrijving van oorzaken en te nemen maatregelen wordt verwezen naar deze rapporten (Deuzeman in reeks). De belangrijkste conclusies uit deze rapporten zijn:

Polder Oosterwolde is een van de weinig overgebleven gebieden in Nederland met een nog tamelijk rijke weidevogelpopulatie en een zeer rijke moerasvogelpopulatie met landelijke gezien zeldzame broedvogelsoorten. Met name de weidevogelpopulatie staat de laatste jaren stevig onder druk. De aantallen van kritische weidevogelsoorten zoals de Grutto en Kievit laten een negatieve ontwikkeling zien. De toename van Graspieper en Rietgors van de laatste jaren in het weidevogelreservaat duiden op verruiging van de graslandpercelen. Eén van de oorzaken is vermoedelijk verruiging van de graslandpercelen en de komst van Pitrus in vooral het zuidelijke deel van het reservaat.

Een sterke vernatting van voormalige landbouwgronden leidt in veel gevallen tot het vrijkomen van fosfaat ('interne eutrofiering'). Snelgroeiende soorten als Pitrus kunnen hierdoor gaan domineren zoals met name in het zuidelijke deel van het weidevogelreservaat het geval is. De vernatting heeft de afgelopen jaren een sterk positief effect gehad op soorten als de Roerdomp en Snor (kritische moerasvogelsoorten), Zomertaling en Slobeend en in eerste instantie ook op de Grutto (kritische weidevogelsoorten). De aantallen van de Grutto-groep zijn recentelijk echter gedaald. Hiervoor zijn verschillende mogelijke oorzaken aan te wijzen:

1. De verhoogde grondwaterstand sinds de peil aanpassing in 1994 (optimaal voor de Grutto is een voorjaarsgrondwaterstand van 0,2-0,4 m -mv: na de peil aanpassing in 1994 is deze circa 0-0,3 m -mv, gunstig voor Zomertaling-groep);
2. Het uit de grondwaterstandverhoging voortkomende vermestings-effect, waardoor de fosfaatlast uit het verleden vrijkwam met het gevolg een te hoge en dichte grasmat in de periode 15 mei-30 mei, de kritieke opgroei-periode voor Grutto-jongen. Optimaal voor Grutto's is een vegetatie die enkelhoog is in de periode 15-30 mei. Hier kunnen de jongen goed doorheen lopen en voldoende voedsel (insekten) bemachtigen;

3. Het uit de grondwaterstandsverhoging voortkomende 'Pitrus-effect' wat leidt tot een minder geschikte vegetatiestructuur voor Grutto's en andere weidevogels. Uitbreiding van Pitrus wordt gestimuleerd door begrazing van koeien, paarden en schapen (vertrapping zode), aandachtspunt is ook het bemestingsmoment: niet bemesten als de grond erg nat is;
4. Verruiging van percelen door niet jaarlijks maaien en/of bemesten.
5. Geconstateerd is dat de laatste jaren in het vroege voorjaar (maart/april) minder of geen percelen plas/dras staan. Dit soort percelen werkt als een magneet, waardoor groepen Grutto's en Kieviten zich makkelijker vestigen in de directe omgeving. Het verdient de aanbeveling om eens te experimenteren met het waterpeil in het vroege voorjaar. Probeer een aantal percelen plas/dras te krijgen om te kijken wat het effect is op de kritische weidevogels. Mogelijk zou er een proef gedaan kunnen worden met het afgraven van de bovenlaag van één of enkele percelen.
6. Landelijke trend zal ongetwijfeld meespelen bij de afname van kritische weidevogels in het weidevogelreservaat. In de periode 2004-2008 is bijvoorbeeld de Grutto landelijk 5,6%/jr. en de Tureluur 2,8%/jr. afgenomen.

Gezien de toename van een behoorlijk aantal kritische moeras- en weidevogelsoorten is het uiteraard niet wenselijk het waterpeil te verlagen (dit zou alleen een positief effect op de Grutto kunnen hebben). *Wél* is het wenselijk Pitrus te bestrijden (een aantal

jaren tweemaal maaien na 15 juni, in percelen waar een enkele pol opkomt handmatig verwijderen), geen beweiding toestaan voor 15 juni op percelen waar Pitrus aanwezig is (dus alleen nabeweiding, ivm het vertrappen van de natte zode à verspreiding Pitrus). Er loopt momenteel een wetenschappelijke discussie over het exact gewenste bemestingsniveau met ruige stalmeest. Het is mogelijk dat in de toekomst een lager bemestingsniveau wordt aanbevolen dan de huidige 10-20 ton/ha/jaar. Een te hoog bemestingsniveau kan leiden tot een te hoge en dichte grasmat in de periode 15-30 mei, een lager niveau kan leiden tot ijlere en lagere vegetatie die bovendien diverser is aan insecten.

In 2008 heeft Staatsbosbeheer een aantal bodemonsters genomen. Hieruit bleek dat de pH op orde was en bekalking hoeft niet te worden toegepast. Dit zou ook onwenselijk zijn vanuit het oogpunt van de grasontwikkeling (deze zou door bekalking te zeer worden gestimuleerd waardoor in de periode 15-30 mei een te hoge/dichte grasmat ontstaat).

In 2009 is het weidevogelreservaat onderzocht op vegetatie. Hieruit bleek dat er in een deel van de percelen sprake is van verruiging. Deze percelen bleken inderdaad ook voor weidevogels minder interessant, zoals in het noord- en zuidoostelijke deel en het zuidwestelijke deel. Het zou interessant zijn om de vegetatie en broedvogelgegevens met elkaar te koppelen. Hieruit kan inzichtelijk gemaakt worden welke percelen exact ongeschikt zijn en of het wenselijk is op deze percelen een ander beheer toe te passen, zodat deze mogelijk weer interessant worden voor weidevogels.

Het creëren van plas/dras situaties in het vroege voorjaar werkt als een magneet op kritische weidevogelsoorten en is belangrijk voor de vestiging in het gebied als broedvogel.

Het noordoostelijke blok, met beduidend minder verruigde percelen, is verreweg het beste gebied voor Grutto's, 27 mei 2009.

Tabel 10. Aantalsverloop van weidevogels in het weidevogelreservaat (inclusief Riethaere) in 1994-2010.

Soort	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Slobeend-groep	4	9	12	17	21	17	18	15	14	17	24	20	16	19	17	11
Krakeend	1	1	1	1	3	1	2	3	1	5	8	6	7	9	8	5
Zomertaling	3	4	4	8	9	4	9	5	6	7	6	5	3	3	4	4
Slobeend	0	4	7	8	9	12	7	7	7	5	10	9	6	7	5	2
Zomertaling-groep	3	8	11	18	19	18	21	15	17	14	20	18	12	11	10	8
Wintertaling	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	1	1	1	0	0	0
Zomertaling	3	4	4	8	9	4	9	5	6	7	6	5	3	3	4	4
Slobeend	0	4	7	8	9	12	7	7	7	5	10	9	6	7	5	2
Kemphaan	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Watersnip	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	1	1	1	0	0	0
Gele Kwikstaart	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1	2
Scholekster-groep	96	112	86	80	70	64	64	45	44	50	58	57	48	49	57	64
Scholekster	0	4	5	5	4	3	4	3	2	3	2	2	2	2	0	3
Wulp	6	10	11	13	12	13	11	7	8	8	9	7	7	6	7	6
Veldleeuwerik	59	58	43	46	35	28	27	19	20	16	18	18	17	16	17	22
Graspieper	31	40	27	16	19	20	22	16	14	23	29	30	22	25	33	33
Grutto-groep	30	52	87	85	76	108	106	81	92	99	82	57	42	36	31	31
Krakeend	1	1	1	1	3	1	2	3	1	5	8	6	7	9	8	5
Kwartelkoning	1	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grutto	28	46	81	76	59	94	91	68	78	69	57	36	23	18	15	18
Tureluur	0	5	5	8	10	13	13	10	13	25	17	15	12	9	8	8
Kievit-groep	72	95	111	116	88	127	119	86	73	74	69	61	53	55	45	53
Kwartel	3	2	1	2	3	3	0	4	0	1	2	3	1	4	1	2
Scholekster	0	4	5	5	4	3	4	3	2	3	2	2	2	2	0	3
Kievit	4	21	51	50	37	80	77	53	43	46	38	31	26	27	20	20
Wulp	6	10	11	13	12	13	11	7	8	8	9	7	7	6	7	6
Veldleeuwerik	59	58	43	46	35	28	27	19	20	16	18	18	17	16	17	22
Wulp-groep	99	115	87	87	80	80	76	59	59	75	78	76	61	61	67	73
Kwartel	3	2	1	2	3	3	0	4	0	1	2	3	1	4	1	2
Kemphaan	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Watersnip	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	1	1	1	0	0	0
Wulp	6	10	11	13	12	13	11	7	8	8	9	7	7	6	7	6
Tureluur	0	5	5	8	10	13	13	10	13	25	17	15	12	9	8	8
Veldleeuwerik	59	58	43	46	35	28	27	19	20	16	18	18	17	16	17	22
Graspieper	31	40	27	16	19	20	22	16	14	23	29	30	22	25	33	33
Gele Kwikstaart	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1	2
Veldleeuwerik-groep	103	135	138	132	110	147	141	102	87	97	98	91	75	80	78	86
Kwartel	3	2	1	2	3	3	0	4	0	1	2	3	1	4	1	2
Scholekster	0	4	5	5	4	3	4	3	2	3	2	2	2	2	0	3
Kievit	4	21	51	50	37	80	77	53	43	46	38	31	26	27	20	20
Wulp	6	10	11	13	12	13	11	7	8	8	9	7	7	6	7	6
Veldleeuwerik	59	58	43	46	35	28	27	19	20	16	18	18	17	16	17	22
Graspieper	31	40	27	16	19	20	22	16	14	23	29	30	22	25	33	33

5.2. Aantalsverloop van moerasvogels

De rietlanden van Polder Oosterwolde herbergen een bijzonder rijke vogelbevolking. De vergelijking die hier gemaakt is, is conform de indeling die Lok (2003) jaarlijks heeft gemaakt. Het gaat om de aantalsontwikkeling in de Riethaere, Verlengde Riethaere en de oeverlanden van het Drontermeer. In tabel 11 is het aantalsverloop weergegeven.

De eerste groep vogelsoorten (Roerdomp-groep) laten een gunstige stabiele trend zien. Deze soorten fungeren als goede indicatorsoorten voor structuurrijk overjarig nat rietland (waterriet). In 2010 was nam de groep licht af. Verliezen waren te zien bij de Roerdomp (wel een territorium net buiten de grenzen) en het Baardmannetje. Vermoedelijk vanwege streng winterweer, waar beide soorten gevoelig voor zijn. Grote Karekiet deed het juist wel erg goed, maar de territoria vielen net buiten de oeverlanden van het Drontermeer (6 in natuurontwikkeling Abbert tegenover 4 in 2009 en 3 in 2008). De soort vertoont landelijk al jaren een significant matige afname. De Snor had een piekjaar en laat een voorlopig maximum zien. In zijn totaliteit zijn de aantallen van de

Roerdomp-groep vanaf 1994, dus het jaar van de start van de vernatting in de Riethaere, meer dan verdubbeld. Het jaar 2005 springt eruit als een topjaar.

De tweede groep vogels (Rietzanger-groep) is vooral gebonden aan natte tot verlandende overjarige rietvelden, vaak met zegge vegetaties. Deze groep vogels laat sinds 1994 een forse vooruitgang zien. Met name de Rietzanger doet het erg goed vanaf 2009. Ook in 2010 werd een nagenoeg zelfde aantal gehaald.

De toename van de Rietzanger vanaf 1994 suggereert een habitatverandering in de rietlanden naar opener en drogere rietvelden. Aangezien er, bekeken over de laatste tien jaren, geen sprake is van een reële achteruitgang van de Kleine Karekiet, die juist dichte en natte rietvelden nodig heeft, ligt het meer voor de hand dat de toename van de Rietzanger een landelijk effect is. De Rietzanger vertoont in de landelijke index namelijk een significant sterke toename. De terreincondities voor de Waterral zijn sinds 1994 bijzonder gunstig. De soort laat een redelijk stabiele trend zien, waarbij het afgelopen jaar een redelijk goed jaar was. De Rietgors laat eveneens een stabiel verloop zien. Net als de Rietgors heeft de Water-

Tabel 11. Aantalsverloop van een selectie van moerasvogels ingedeeld in ecologische vogelgroepen in de Riethaere, Verlengde Riethaere en de oeverlanden van het Drontermeer in de periode 1994-2010.

Soort	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Landelijke trend
<i>Roerdomp-groep</i>	67	86	86	106	117	96	117	126	107	119	143	129	112	128	121	117	
Roerdomp	0	1	1	2	3	2	2	2	3	2	4	3	2	2	2	1	stabiel
Snor	1	-	-	2	-	4	8	7	1	3	4	5	5	9	11	13	stabiel
Kleine karekiet	66	84	83	98	102	85	97	107	102	102	130	113	91	103	93	92	stabiel
Grote karekiet	0	1	-	1	4	1	3	2	1	1	1	1	1	1	1	0	matige afname
Baardmannetje	0	0	2	3	8	4	7	8	0	11	4	7	13	13	14	11	stabiel
<i>Rietzanger-groep</i>	42	44	53	52	69	76	95	85	97	108	132	116	92	132	137	132	
Bruine kiekendief	0	1	3	2	4	2	4	3	4	4	5	4	3	3	3	2	matige afname
Waterral	1	5	5	4	9	10	18	11	14	9	11	11	8	9	11	9	matige toename
Rietzanger	0	3	9	9	5	14	24	17	19	27	34	25	18	35	45	44	matige toename
Rietgors	41	35	36	37	51	50	49	54	60	68	82	76	63	85	78	77	geringe toename
<i>Blauwborst-groep</i>	1	4	7	8	13	12	9	9	6	12	16	15	12	13	16	14	
Blauwborst	1	4	7	6	9	11	8	9	4	10	9	12	9	11	15	10	stabiel
Sprinkhaanzanger	0	0	0	2	4	1	1	0	2	2	7	3	3	2	1	4	geringe toename
<i>Grasmus-groep</i>	20	13	6	16	5	14	9	10	15	15	15	17	10	13	12	7	
Bosrietzanger	20	13	6	16	5	14	9	10	15	15	15	17	10	13	12	7	stabiel
<i>Rietgors-groep</i>	42	39	43	45	64	62	58	63	66	80	98	91	75	96	94	91	
Blauwborst	1	4	7	6	9	11	8	9	4	10	9	12	9	9	15	10	geringe toename
Sprinkhaanzanger	0	0	0	2	4	1	1	0	2	2	7	3	3	2	1	4	stabiel
Rietgors	41	35	36	37	51	50	49	54	60	68	82	76	63	85	78	77	geringe toename

ral natte rietruigten en overjarige rietlanden nodig, beide soorten zijn sinds 1994 toegenomen, waarbij de stand van de Waterral de landelijke trend volgt (matige toename) evenals de Rietgors (geringe toename). Opvallend is de lichte afname van de Bruine Kiekendief. Voor het eerst sinds 1999 zijn er niet meer dan 2 paren aangetroffen. Mogelijk een jaareffect, maar gezien de landelijke vastgestelde matige afname, kan het ook zo zijn dat de soort daadwerkelijk afneemt de komende jaren. Het broedhabitat is niet zichtbaar veranderd.

Voor zowel de soorten van de Roerdomp-groep als de soorten van de Rietzanger-groep zijn de terreincondities sinds de peilverhoging in 1994 sterk verbeterd. Beide groepen zijn gebaat bij natte rietlanden met voldoende overjarig riet. De afgelopen drie jaar deden beide groepen het duidelijk weer beter dan in 2007. Het blijft zaak de aantallen goed te blijven monitoren de komende jaren.

Dat de rietlanden (nog) niet verruigen laat de ontwikkeling zien van soorten die voorkomen in

verlande rietvegetaties met veel struikopslag en ruigtes (Blauwborst- en Grasmusgroep). De Blauwborst vertoont weliswaar een toename sinds 1994, maar de aantallen stabiliseerden snel en schommelen jaarlijks tussen de 6-15 paar. Dit komt overeen met de landelijke trend, die inmiddels een stabiele index laat zien, na jaren van matige toename. Bij de Bosrietzanger, een soort van struwelen en opslag, is de stand vanaf 1994 zelfs afgenomen tot een lager stabiel peil. Opvallend in dit verband is wel de plotselinge toename van de Sprinkhaanzanger in 2005, een soort die profiteert van natte rietruigtes met lage struwelen. Er lijkt hier echter meer sprake van een jaareffect, daar de stand in de periode 2006-2010 vergelijkbaar is met de langere termijn trend. Gezien de aantalsontwikkelingen van Blauwborst en Bosrietzanger zijn de specifieke terreincondities voor deze soorten sinds 1994 niet verbeterd. Indien er sprake zou zijn van een verruiging van de rietlanden van Polder Oosterwolde, zou een toename van indicatorsoorten als Blauwborst en Bosrietzanger

Tabel 12. Aantalsverloop van broedvogels in de Verlengde Riethaere in de periode 2004-2010.

Verlengde Riethaere	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Roerdomp	1	1	1	1	1	1	0
Knobbelzwaan	1	3	4	3	2	2	3
Grauwe Gans	1	1	3	2	3	3	2
Nijlgans	0	1	1	1	0	0	1
Bergeend	1	1	1	1	1	1	1
Krakeend	2	0	1	2	3	2	1
Wintertaling	0	0	1	0	1	1	0
Zomertaling	0	1	2	2	2	2	2
Slobeend	0	2	1	1	1	0	0
Tafeleend	0	0	0	1	0	0	0
Kuifeend	0	1	1	2	1	1	2
Bruine Kiekendief	1	1	1	1	1	1	0
Fazant	0	0	0	0	1	1	2
Waterral	2	3	5	2	3	4	3
Waterhoen	0	0	0	1	0	0	0
Zwarte Stern	0	1	1	0	0	1	0
Visdief	1	0	0	0	0	0	0
Kievit	1	0	0	0	0	0	0
Koekoek	0	0	1	0	0	0	1
Blauwborst	1	0	0	2	2	2	1
Merel	0	0	0	0	0	0	1
Sprinkhaanzanger	0	1	0	0	0	0	1
Snor	0	0	2	2	4	5	6
Rietzanger	6	6	3	4	9	11	12
Bosrietzanger	2	2	4	3	2	1	0
Kleine Karekiet	14	19	19	15	25	20	24
Baardman	2	0	1	3	4	5	4
Kneu	0	0	0	1	0	0	0
Rietgors	17	19	19	17	20	18	22
Totaal territoria	53	63	72	67	86	82	89

zijn waargenomen. De kritische moerasvogels van nat en structuurrijke rietlanden hebben daarentegen juist een positieve ontwikkeling laten zien. 2010 was over een langere termijn gezien een redelijk goed jaar voor moerasvogels, met piekaantallen van de Snor en Sprinkhaanzanger en een minder jaar voor Roerdomp en Bruine Kiekendief.

5.3. Aantalsverloop Verlengde Riethaere, Kleine Woldweg en Overige Landschapselementen

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van broedvogels van de overige reservaten van het object Oosterwolde op een rij gezet vanaf 2004. Het gaat om de Verlengde Riethaere, het reservaat aan de Kleine Woldweg en de overige landschapselementen.

Verlengde Riethaere

De Verlengde Riethaere bestaat uit rietland en oude rietruigte. In het centrum is open water aanwezig, waarin nestvlotjes van Zwarte Sterns liggen en bovendien aantrekkelijk is voor diverse eendensoorten. Middels het sturen van het waterpeil staat het riet gedurende het hele jaar met de stengels in het water (waterpeil is volledig afgestemd op de randvoorwaarden voor kritische weidevogels (Zomertaling-groep)). Er heeft in de jaren 2004-2010 geen

rietoogst plaatsgevonden. In het meest oostelijke blok van de Verlengde Riethaere was sprake van deels plat liggend rietland. Het is interessant om te bekijken of het uitblijven van maaien consequenties heeft voor de aanwezige kritische moerasvogels, bijvoorbeeld omdat het gebied hierdoor meer verruigd. In tabel 12 is het aantalsverloop weergegeven.

Uit de tabel blijkt dat het reservaat van belang is voor diverse kritische moerasvogels en eendensoorten. Het gaat vooral om soorten van de Roerdomp-groep, die fungeren als goede indicatorsoorten voor structuurrijk overjarig nat rietland (waterriet) en soorten van de Zomertaling-groep, die fungeren als goede indicatorsoorten voor nat en structuurrijk grasland met plaatselijk open ondiep water. Soorten van de Roerdomp-groep (Roerdomp, Snor, Kleine Karekiet en Baardman) laten over de vijf jaren een tamelijk stabiel aantalsverloop zien. Meest opvallend in deze groep is de afwezigheid van de Roerdomp, mogelijk het gevolg van de strenge vorstperiode in de winter. Hoge aantallen werden behaald van Snor en Kleine Karekiet en Baardman laat een stabiel verloop zien.

Voorlopig lijkt het uitblijven van rietoogst geen consequenties te hebben op het aantalverloop van kritische moerasvogels. Toch is het zaak goed te blijven monitoren, temeer vanwege de constatering dat een deel van het riet in 2010 en eerder ook in 2009 plat was gaan liggen. Mocht blijken dat dit negatieve

In het westelijke gedeelte en langs de buitenste dammen komt kruidenrijk grasland voor, met o.a. Grote Ratelaar, 28 juni 2010.

ontwikkelingen met zich meebrengt in de komende jaren, dan valt het te overwegen om dit deel een keer in de wintermaanden te maaien, zodat nieuwe riet zich kan ontwikkelen.

De kritische soorten van de Zomertaling-groep (Slobeend en Zomertaling) zijn vanaf 2004 licht gestegen, maar inmiddels stabiel. Slobeend werd overigens niet vastgesteld, net als in 2009. De overige watervogelsoorten laten wel een stabiel verloop zien. Soorten van de Rietzanger-groep (Bruine Kiekendief, Waterral, Rietzanger en Rietgors), die vooral gebonden zijn aan natte tot verlande overjarige rietvelden en vaak met zegge-vegetaties vertonen een stabiel tot licht positief verloop. Met name de Rietzanger en Rietgors deden het in 2010 erg goed. Opvallend is het ontbreken van de Bruine Kiekendief, voor het eerst in de reeks sinds 2004.

Vogelsoorten die verlande rietvegetaties met struikopslag en ruigtes aantrekkelijk vinden, zoals de Blauwborst-groep en Grasmus-groep (Blauwborst, Bosrietzanger en Sprinkhaanzanger) vertonen vanaf 2004 geen duidelijke toename, zodat er (vooralsnog) geen sprake lijkt te zijn van een sterke verrijging van de rietvelden in de Verlengde Riethaere, bijvoorbeeld veroorzaakt door het uitblijven van maaien

van een deel van het riet.

In zijn totaliteit bleek 2010 een voorlopig maximum in aantal territoria per jaar.

Kleine Woldweg

Het centrum van het reservaat bestaat uit een perceel vochtig schraal grasland en het noordelijke en zuidelijke perceel uit weidevogelgrasland. Het noordelijke perceel wordt jaarrond intensief begraasd door schapen. In de wintermaanden wordt het centrale vochtige graslandperceel begraasd door paarden. In het centrale deel komt veel rietopslag voor. Er heerst een aangepast waterpeil. De hoogte van de boven- en ondergrens van het gewenste oppervlaktewaterregime is gebaseerd op natuur (Associatie Grote boterbloem en Waterkruiskruid en Subassociatie van Scherpe zegge) en is conform de bestaande hoogte van de oppervlaktewaterpeilen. De hoogte van de grondwatersturingsstand is in de periode oktober-juli gebaseerd op het gewenste grondwaterregime van >0 m –mv en in de periode augustus-september van 0-0,20 m –mv. In tabel 13 is het aantalsverloop weergegeven.

Tabel 13. Aantalsverloop van broedvogels in het reservaat aan de Kleine Woldweg in de periode 2004-2010.

Kleine Woldweg	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Knobbelzwaan	0	1	1	1	1	1	1
Krakeend	0	1	1	1	1	1	1
Zomertaling	0	1	0	0	0	0	0
Kuifeend	0	1	0	0	0	0	0
Bruine Kiekendief	0	0	0	1	0	0	0
Fazant	0	0	0	0	0	0	1
Waterral	0	1	0	0	0	0	1
Scholekster	0	0	1	0	0	0	0
Kievit	1	0	2	1	1	0	0
Watersnip	1	0	0	0	0	0	0
Grutto	3	2	1	0	0	0	0
Wulp	1	0	1	0	0	0	0
Tureluur	1	1	1	0	0	0	0
Veldleeuwerik	1	1	1	0	0	0	0
Graspieper	4	4	2	1	0	1	1
Gele Kwikstaart	0	0	0	1	0	0	1
Witte Kwikstaart	0	1	0	0	0	0	0
Blauwborst	0	0	0	0	1	1	0
Sprinkhaanzanger	1	1	0	1	0	1	1
Rietzanger	6	1	5	6	4	8	7
Bosrietzanger	1	4	1	5	7	4	3
Kleine Karekiet	5	5	6	13	14	8	13
Kneu	1	2	0	1	1	1	0
Rietgors	15	18	16	18	18	21	22
Totaal territoria	41	45	39	50	48	47	52

De ontwikkelingen in het reservaat laat zien dat de weidevogels (Grutto-groep en Kievit-groep) het niet goed doen. Vanaf 2007 ontbraken Grutto, Wulp, Tureluur en Veldleeuwerik en vanaf 2009 is de Kievit niet meer vastgesteld. In 2010 is hier geen verandering in gekomen.

Soorten die het wel goed doen in het reservaat zijn moerasvogels en dan met name de Rietzanger, Kleine Karekiet en Rietgors. Opvallend is de Wateral, wat aangeeft dat het reservaat voldoende nat was in 2010. Verruiging lijkt niet aan de orde. Blauwborst en Kneu werden niet vastgesteld en de Bosrietzanger lijkt de laatste jaren weer wat af te nemen. In zijn totaliteit bleek 2010 een voorlopig maximum in aantal territoria per jaar. Het stuk rietland dat was uitgebrand in april, heeft geen zichtbaar negatief effect gehad op de aantallen moerasvogels.

Overige landschapselementen

Ten zuiden van de Riethaere liggen langs een groot deel van de Groote Woldweg landschapselementen (zie figuur 1 voor exacte ligging). De landschapselementen bestaan voornamelijk uit knotwilgen en

jonge opslag van zwarte elzen met een ondergroei van rietruigte en bramen. De opslag wordt periodiek afgezet, dus vrijwel jaarlijks wordt een deel van de knotwilgen geknot en een deel van de elzen volledig afgezet. Op plaatsen waar de opslag is verwijderd ontstaat in het voorjaar een rietruigte, dat interessant is voor bijvoorbeeld de Bosrietzanger, Grasmus en Kneu.

De overige landschapselementen zijn feitelijk een verlengde van de opslag langs de Groote Woldweg dat binnen het weidevogelreservaat valt.

De landschapselementen zijn met name interessant voor vogelsoorten van jong bos en struweel- en struikvogels. Het gaat over het algemeen om algemene broedvogelsoorten. Toch worden er ook Rode Lijstsoorten vastgesteld. De Spotvogel wordt namelijk jaarlijks vastgesteld in de jonge opslag en de Kneu vooral op plaatsen waar elzen zijn afgezet en ruigte en bramen zijn opgeslagen. De Zomertortel wordt daarnaast vrijwel jaarlijks vastgesteld in de jonge opslag dat valt binnen de grenzen van het weidevogelreservaat (niet in 2010). Boerenwaluw, Huismus en Ringmus bevinden zich in het gebouw-

Tabel 14. Aantalsverloop in de overige landschapselementen in de periode 2004-2010.

Landschapselementen	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Knobbelzwaan	0	0	0	0	0	0	1
Holenduif	0	0	0	0	0	0	1
Houtduif	0	0	4	2	1	2	0
Boerenwaluw	0	0	0	0	2	1	1
Huiswaluw	0	0	0	0	1	0	0
Witte Kwikstaart	0	0	1	0	1	1	0
Winterkoning	2	2	2	4	2	3	3
Heggenmus	5	1	2	1	0	1	0
Merel	2	3	5	3	3	3	3
Bosrietzanger	0	0	4	2	2	1	6
Kleine Karekiet	0	0	0	0	0	0	1
Spotvogel	0	3	2	1	2	0	2
Grasmus	0	1	1	2	2	3	2
Tuinfluiters	2	2	5	2	2	1	3
Tjiftjaf	1	4	6	4	2	4	3
Fitis	0	1	4	4	4	1	3
Pimpelmees	0	0	0	1	0	0	1
Koolmees	0	0	2	1	1	1	0
Spreeuw	0	0	0	0	2	1	1
Huiswaluw	0	0	0	0	0	1	1
Ringmus	0	0	4	4	2	2	2
Vink	0	1	2	3	2	2	4
Groenling	0	0	0	1	0	0	0
Putter	0	0	0	0	1	2	2
Kneu	1	4	2	3	2	1	2
Rietgors	0	0	0	0	1	1	0
Totaal territoria	13	22	46	38	35	32	42

tje aan de Kamperweg. Gezien het voorkomen van onder andere deze Rode Lijstsoorten zijn de landschapselementen interessant voor vogels. In tabel 14 is het aantalsverloop van de afgelopen vier jaar weergegeven.

Samenvatting

In het voorjaar van 2010 werd Polder Oosterwolde (258,39 ha) in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost geïventariseerd op broedvogels. Hierbij werd de werkwijze van de zogenaamde 'uitgebreide territoriumkartering' toegepast, waarbij gemiddeld 10,3 minuten per ha werd besteed aan veldwerk. Polder Oosterwolde is een open graslandgebied met een afwisseling tussen verschillende terreintypen, zoals weidevogelgrasland, vochtig schraal grasland, rietvegetaties, open water, natuurontwikkelingseilandjes en houtwallen. De inventarisatie werd uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Polder Oosterwolde kent een unieke reeks van broedvogelaantallen, met name van de weidevogels. In 1958 is het weidevogelreservaat voor het eerst gekarteerd, sindsdien heeft vrijwel jaarlijks een gebiedsdekkende kartering plaatsgevonden. De inventarisaties hebben tot doel om de verspreiding, fluctuaties en trends in aantallen van vogels vast te leggen.

In Polder Oosterwolde werden in totaal 61 broedvogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. Van 58 soorten zijn gedetailleerde gegevens verzameld en van drie zeer algemene soorten is alleen de aanwezigheid genoteerd. In totaal zijn zestien soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Roerdomp, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Koekoek, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Snor, Grote Karekiet, Spotvogel, Huismus, Ringmus en Kneu. In de terminologie van SOVON kunnen zeven soorten als zeldzaam worden aangeduid: Roerdomp, Canadese Gans, Krooneend, Bruine Kiekendief, Grote Karekiet, Baardman en Buidelmees.

In de evaluatie is het aantalsverloop van weidevogels vanaf 1958 weergegeven in een aantal grafieken. Tevens is deze vergeleken met de landelijke index voor het agrarische gebied. Er wordt met name ingegaan op de situatie in het weidevogelreservaat na 1994.

In het reservaat vond toen een belangrijke verandering plaats in de waterhuishouding. Staatsbosbeheer hanteert sindsdien een eigen peilregime. Door het inlaten van water wordt een hoger waterpeil gehandhaafd, dat vanaf 1994 een zichtbaar positief effect heeft gehad op de kritische weidevogelsoorten, met als topjaar 1999. De weidevogel populatie staat de laatste jaren echter stevig onder druk. De aantallen van kritische weidevogelsoorten zoals de Grutto en Kievit laten een negatieve ontwikkeling zien. Voor

de Grutto geldt in de periode 1999-2010 een afname van meer dan 50% van het aantal paren. De toename van Graspieper en Rietgors in het weidevogelreservaat duiden op verruiging van een deel van de graslandpercelen.

Eén van de oorzaken is vermoedelijk het achterwege blijven van jaarlijks maaien in een aantal percelen (extensivering van graslanden), het uitblijven van jaarlijkse bemesting met ruige stalmest en de komst van Pitrus in vooral het zuidelijke deel van het reservaat. Een sterke vernatting van voormalige landbouwgronden leidt echter in veel gevallen tot het vrijkomen van fosfaat ('interne eutrofiering'). Snelgroeiende soorten als Pitrus kunnen hierdoor gaan domineren. Het 'Pitrus-effect' leidt tot een minder geschikte vegetatiestructuur voor Grutto's en andere weidevogels.

De vernatting heeft de afgelopen jaren echter wel een sterk positief effect gehad op soorten als de Roerdomp en Snor (kritische moerasvogelsoorten), Zomertaling en Slobeend en in eerste instantie ook op de Grutto (kritische weidevogelsoorten). Gezien de toename van een behoorlijk aantal kritische moeras- en weidevogelsoorten is het uiteraard niet wenselijk het waterpeil te verlagen (dit zou alleen een positief effect op de Grutto kunnen hebben). *Wél* is het wenselijk Pitrus te bestrijden (een aantal jaren tweemaal maaien na 15 juni, in percelen waar een enkele pol opkomt handmatig verwijderen), geen beweiding toestaan voor 15 juni in percelen met Pitrus (dus alleen nabeweiding, ivm het vertrappen van de zode à verspreiding Pitrus).

Geconstateerd is daarnaast dat de laatste jaren in het vroege voorjaar (maart/april) minder of geen percelen plas/dras staan. Dit soort percelen werkt als een magneet, waardoor groepen Grutto's en Kieviten zich makkelijker vestigen in de directe omgeving. Het verdient de aanbeveling om eens te experimenteren met het waterpeil in het vroege voorjaar. Probeer een aantal percelen plas/dras te krijgen om te kijken wat het effect is op de kritische weidevogels. De landelijke trend zal ongetwijfeld meespelen bij de afname van kritische weidevogels in het weidevogelreservaat. In de periode 2004-2008 is bijvoorbeeld de Grutto landelijk 5,6%/jr. en de Tureluur 2,8%/jr. afgenomen.

De rietlanden herbergen een bijzonder rijke vogelbevolking met kritische moerasvogels zoals Roerdomp, Waterral, Snor en Baardman. Er is een vergelijking gemaakt met inventarisaties vanaf 1994. Sinds dat jaar zijn de aantallen van de meeste moerasvogels

toegenomen, met als voorlopig topjaar 2005. Dit is te zien bij vogelsoorten van de Roerdomp-groep en van de Rietzanger-groep. Beide groepen komen voor in natte tot verlande overjarige rietlanden. De ontwikkelingen in de rietlanden komen in grote lijnen overeen met de landelijke index. De terreincondities van soorten vogels die indicatief zijn voor verlande rietvegetaties met veel struikopslag en ruigtes zijn sinds de vernatting niet verbeterd. Bij een sterke verzuivering van de rietlanden zou een toename van deze soorten te verwachten zijn.

Tot slot worden in de evaluatie twee reservaten en de overige landschapselementen nader onder de loep genomen. In de Verlengde Riethaere heerst een aangepast waterpeil, waardoor het rietland onder water staat. Er heeft de laatste jaren geen rietoogst plaatsgevonden. Het is dan ook interessant om te bekijken of het uitblijven van maaien consequenties heeft voor de aanwezige kritische moerasvogels, bijvoorbeeld omdat het gebied hierdoor meer verzuimd. Uit de resultaten blijkt dat kritische moerasvogels uit de Roerdomp-groep een stabiel aantalsverloop laten zien, evenals soorten van de Rietzanger-groep.

Vogelsoorten van verlande rietvegetaties met struikopslag en ruigte vertonen geen duidelijke toename. Opvallend in 2010 was de afwezigheid van de Roerdomp (mogelijk door streng winterweer) en Bruine Kiekendief (in lijn met landelijk negatieve trend). De ontwikkelingen in het reservaat aan de Kleine Woldweg laten zien dat de weidevogels het niet goed doen. Soorten die het wel goed doen in het reservaat zijn moerasvogels en dan met name de Rietzanger, Kleine Karekiet en Rietgors. Opvallend is de Wateral, wat aangeeft dat het reservaat voldoende nat was in 2010. Verruiging lijkt niet aan de orde. Blauwborst en Kneu werden niet vastgesteld en de Bosrietzanger lijkt de laatste jaren weer wat af te nemen. De landschapselementen zijn met name interessant voor vogelsoorten van jong bos en struweel- en struikvogels. Het gaat over het algemeen om algemene broedvogelsoorten. Toch worden er ook Rode Lijstsoorten vastgesteld. De Spotvogel wordt jaarlijks vastgesteld in jonge opslag en de Kneu vooral op plaatsen waar elzen zijn afgezet en ruigte en bramen zijn opgeslagen.

6. Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

DEUZEMAN S.B. 2004. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2004. SOVON-inventarisatierapport 2004/43. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S.B. 2006. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2005. SOVON-inventarisatierapport 2006/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S. 2007a. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2006. SOVON-inventarisatierapport 2007/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S. 2007b. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2007/46. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S. 2009. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2008. SOVON-inventarisatierapport 2009/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DEUZEMAN S. 2010. Broedvogels van Polder Oosterwolde in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2010/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek, Nijmegen.

HUSTINGS M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M. & REIJNEN M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie. PUDOC, Wageningen en Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Zeist.

LOK 2000. Broedvogels van de Polder Oosterwolde in 2000. Rapport in eigen beheer.

LOK 2003. Broedvogels van de Polder Oosterwolde in 2003. Rapport in eigen beheer.

VAN MANEN W. 2001. Broedvogels van Arkemheen in 2001. SOVON-inventarisatierapport 2001/19. SOVON, Beek-Ubbergen.

VAN MANEN W. & VAN DIERMEN J. 2006. Broedvogels van Arkemheen in 2005. SOVON-inventarisatierapport 2006/05, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

TEUNISSEN W.A. & VAN KLEUNEN A. 2001. Weidevogels inventariseren in cultuurland. Handleiding Nationaal Weidevogelmeetnet. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

TEUNISSEN W.A. & SOLDAAT L. 2006. Recente aantontwikkeling van weidevogels in Nederland. De Levende Natuur: 107:70-74.

Bijlage 1. Overzichtskaart met deelgebieden

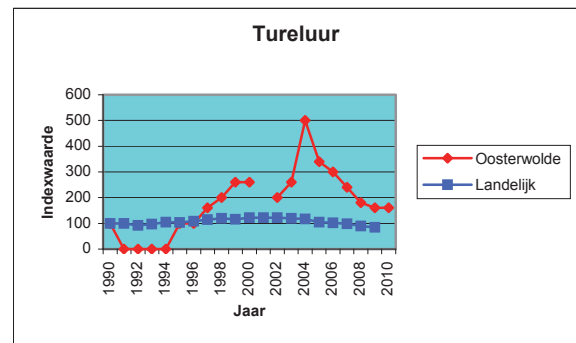
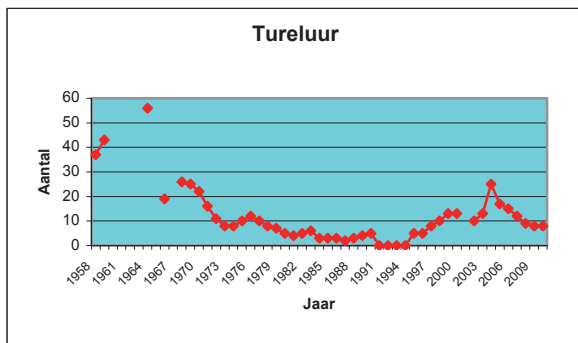
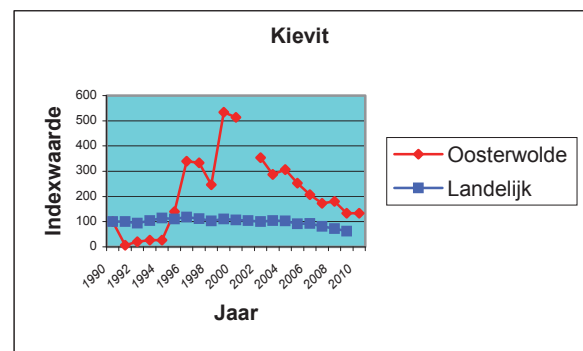
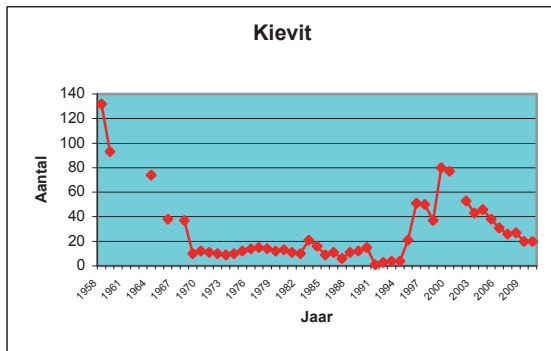
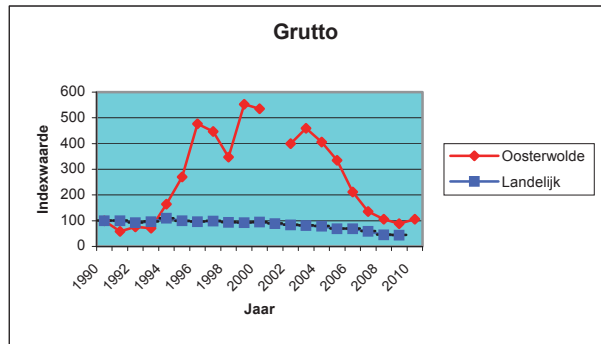
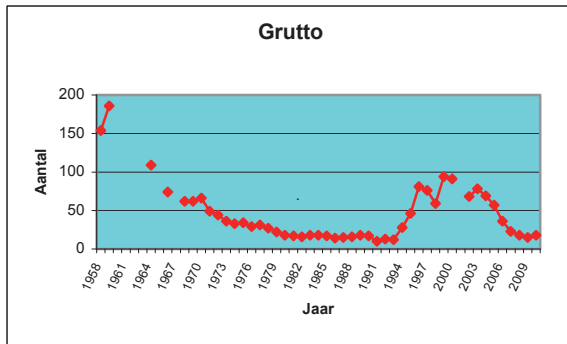

Bijlage 2. Aantallen weidevogels in het weidevogelreservaat vanaf 1958 (naar gegevens Adrie Hottinga).

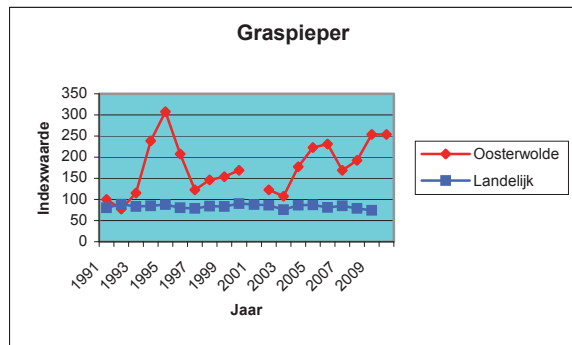
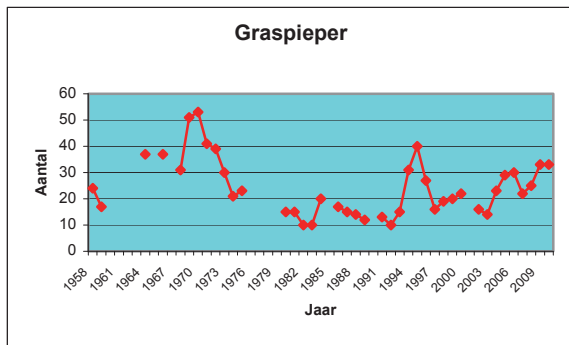
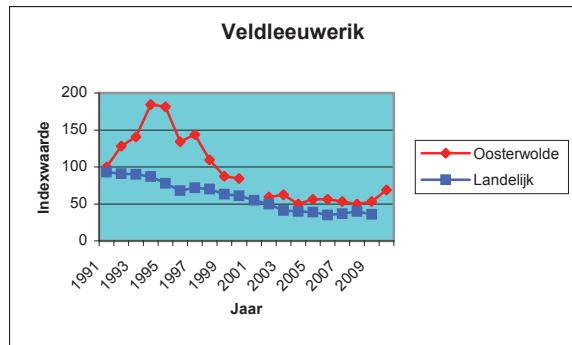
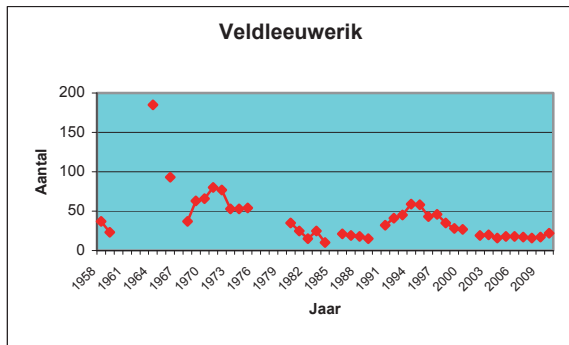
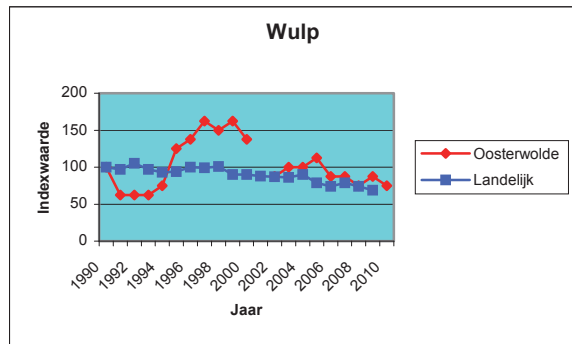
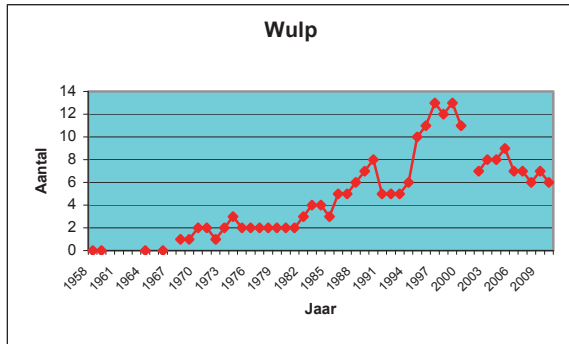
Jaar	Zota	Slob	Kuif	Schol	Kievit	Kemp	Wasn	Grutto	Wulp	Turel	Veldl	Grasp
1958	2	6		4	132	38	4	154	0	37	37	24
1959		9		3	93	40		186	0	43	23	17
1960												
1961												
1962												
1963												
1964				0	74	19		109	0	56	185	37
1965												
1966	9	13		0	38	23		74	0	19	93	37
1967												
1968				2	37	12		62	1	26	37	31
1969	8	6		6	10	4	5	62	1	25	63	51
1970	11	9		7	12	11	4	66	2	22	66	53
1971	9	6		7	11	9	6	49	2	16	80	41
1972	11	6		6	10	12	5	44	1	11	77	39
1973	6	4		8	9	6	4	36	2	8	53	30
1974	8	4		12	10	8	4	33	3	8	53	21
1975	11	2		13	12	6	4	34	2	10	54	23
1976	0			14	14	0	1	29	2	12		
1977	1			16	15	0	3	31	2	10		
1978	1			16	14	0	4	27	2	8		
1979	3			7	12	0	3	22	2	7		
1980	3	4		7	13	0	3	18	2	5	35	15
1981	1	2		9	11	0	3	17	2	4	25	15
1982	1	3		10	10	0	2	16	3	5	15	10
1983	1	0		6	21	0	4	18	4	6	25	10
1984	1	0		12	16	0	3	18	4	3	10	20
1985	1	1		11	9	0	0	17	3	3		
1986	1	1		12	11	0	0	14	5	3	21	17
1987	1	1		8	6	0	0	15	5	2	19	15
1988	1	2		8	11	0	0	16	6	3	18	14
1989	2	3		9	12	0	0	18	7	4	15	12
1990	1	3		8	15	0	0	17	8	5		
1991	0	1		6	1	0	0	10	5	0	32	13
1992	1	0		2	3	0	0	13	5	0	41	10
1993	3	0		0	4	0	0	12	5	0	45	15
1994	3	0		0	4	0	0	28	6	0	59	31
1995	4	4		4	21	0	0	46	10	5	58	40
1996	4	7		5	51	0	0	81	11	5	43	27
1997	8	8		5	50	0	1	76	13	8	46	16
1998	9	8		4	37	1	0	59	12	10	35	19
1999	4	12		3	80	0	1	94	13	13	28	20
2000	9	7		4	77	1	1	91	11	13	27	22
2001												
2002	5	7		3	53	1	1	68	7	10	19	16
2003	6	7		2	43	0	2	78	8	13	20	14
2004	7	5	4	3	46	0	1	69	8	25	16	23
2005	6	10	6	2	38	0	1	57	9	17	18	29
2006	5	9	7	2	31	0	1	36	7	15	18	30
2007	3	6	8	2	26	0	1	23	7	12	17	22
2008	3	7	9	2	27	0	0	18	6	9	16	25
2009	4	5	9	0	20	0	0	15	7	8	17	33
2010	4	2	8	3	20	0	0	18	6	8	22	31

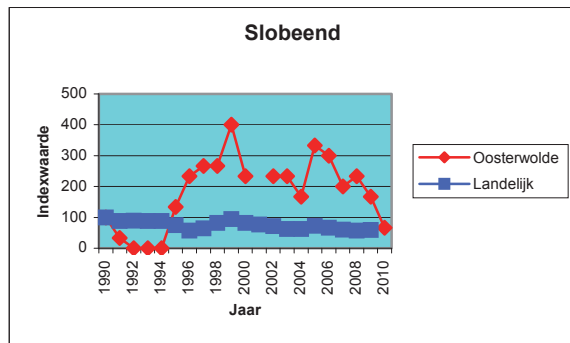
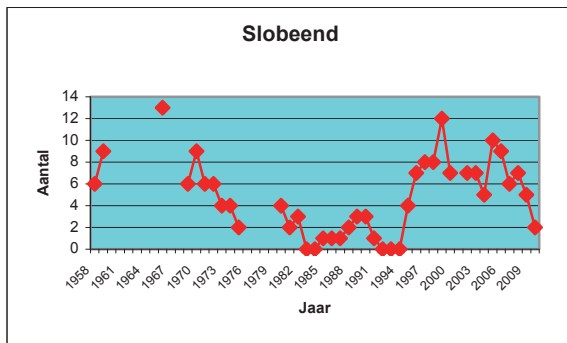
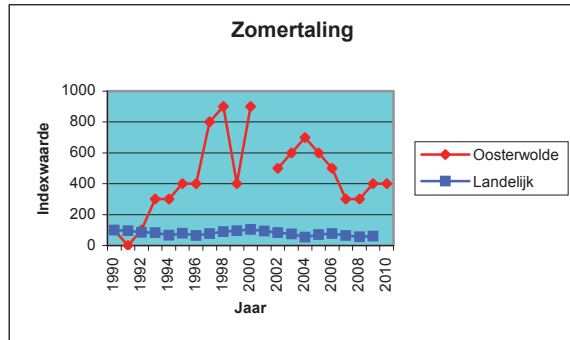
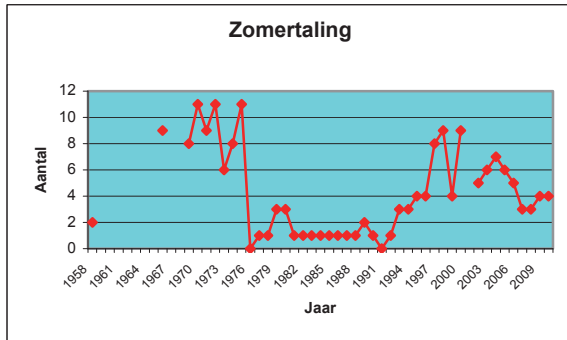
Bijlage 3. Aantalsverloop van de Grutto, Kievit en Tureluur, vergeleken met de landelijke index.

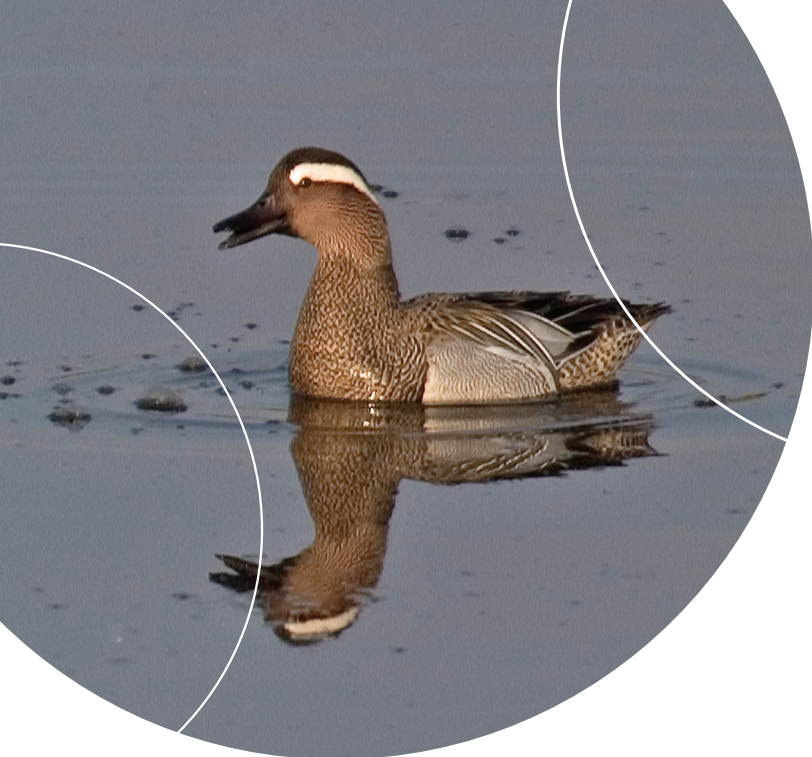
Bijlage 4. Aantalsverloop van de Wulp, Veldleeuwerik en Graspieper, vergeleken met de landelijke index.

Bijlage 5. Aantalsverloop van de Zomertaling en de Slobeend, vergeleken met de landelijke index.

Bijlage 6. Verspreidingskaarten

In het voorjaar van 2010 werd Polder Oosterwolde (258,4 ha) in opdracht van Staatsbosbeheer regio Oost geïnventariseerd op broedvogels. Polder Oosterwolde kent een unieke reeks van broedvogelaantallen van met name weidevogels. De eerste kartering werd in 1958 uitgevoerd en daarna heeft er tot en met 2010 vrijwel jaarlijks een gebiedsdekkende kartering plaatsgevonden.

In Polder Oosterwolde werden in totaal 61 broedvogelsoorten als waarschijnlijke of zekere broedvogel geregistreerd. In totaal zijn zestien soorten vastgesteld die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Roerdomp, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Koekoek, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Snor, Grote Karekiet, Spotvogel, Huismus, Ringmus en Kneu. In de terminologie van SOVON kunnen zeven soorten als zeldzaam worden aangeduid: Roerdomp, Canadese Gans, Krooneend, Bruine Kiekendief, Grote Karekiet, Baardman en Buidelmees.

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

